

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIČNICA

67

117 986 1990

9430061,2/3

COBISS

11798

VILADIKA

2/3-90

MLADIKA 2/3

IZHAJA DESETEKRAT V LETU
LETO XXXIV. 1990

KAZALO

Ivanka Kavčič:	
Otroci za Boga in domovino . . .	21
Osem Slovenk za danes:	
dr. Spomenka Hribar . . .	22
Mogoče ne veste, da . . .	24
Vladimir Kos: Pesmi . . .	27
Andrej Arko: Victoria Blue . . .	28
Bruna Pertot: Pesmi . . .	29
Spomini Milana Guština (10) . . .	33
Na robu: Odkriti temno stran	
novejše zgodovine . . .	33
Antena . . .	36
Šola: Ko manjšina predstavlja	
večino . . .	40
Martin Jevnikar: Zamejska in	
zdomska literatura (Zora Tav-	
čar; Zorko Simčič; Marija Mis-	
lej) . . .	41
Ocene: Fabio Smotlak (M. Jev-	
nikar); Kvartet GM (T. Sim-	
čič); Ekranizacija Kocbeka (L.	
Marc) . . .	43
Na platnicah: Pisma; Čuk na	
Obelisku; Listnica uprave; Za	
smeh	
Prilogi:	
RAST 54-90	
Pavle Merku: Svetniki v sloven-	
skem imenoslovju (str. 73-76)	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
telefon 040/768189

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 24.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Jugoslavi-
jo 24.000 lir ali enakovreden znesek
v drugih valutah. Druge države
32.000 lir (ali enakovreden znesek v
tuji valuti), po letalski pošti 45.000 lir.

Tisk in fotostavek:
»graphart«, Trst, ulica Rossetti 14
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

ZAHVALA MLADIKI

Obnavljam naročnino za Mladiko -
1990 z željo, da bi se Vam ob njenem u-
rejevanju izpolnilo čimveč novoletnih
načrtov in sanj. Za to, kar je Mladika pri-
nesla v letu 1989, najlepša hvala vsem so-
trudnikom. Dve zaglavji izstopata po po-
membnosti za sedanjí slovenski trenutek:
intervjuji osmim Slovincem in iz sloven-
ske publicistike. Tistim, ki smo oddaljeni
od slovenskih središč, približata dogaja-
nja, osebe in ideje, ki so tvorci in soust-
varjalci pisoče se zgodovine. To je infor-
mativno in kvalitetno poročanje, ki, upam,
da ne bo manjkalo tudi v tekočem letu.
Z najlepšimi pozdravi.

London, 6.2.1990

dr. D. Bregant

PISMO UREDNIKU

Mladika 9/89 Platnica: Citiram prosto:
»Slovenska država, naj bi bilo glasilo naj-
bolj antikomunističnega sektorja SPE, za-
govarja venetsko teorijo. Povabili so v Ka-
nado Mateja Bora, pesnika revolucije in
Dr. Urbanc naj bi pesnika predstavil«. Sar-
kazem in cinizem glede antikomunistične
drže SD in venetske teorije je odveč. Ar-
gumentiranje in debata kaj je narobe z od-

locnim protikomunizmom in venetsko te-
orijo bi bila na mestu. Med revolucijo so
nekateri katoličani skusali najti kompro-
mis med komunizmom in demokracijo.
Končalo je v tragediji. Po »osvobojeanju«
to uničevalno taktiko, ti isti krogi se na-
daljujejo. To nam je silno škodovalo v za-
mejsstvu in ta taktika še danes močno za-
vira odločno zahtevo po demokratizaciji
v republiki. Odločni antikomunizem je tem
krogom seveda na poti. Njihova polomi-
ja postaja pač ocividna.

Kar najbolj zaprepašča je enostavno
izmišljanje zadev (osma božja zapoved!)
glede povabila pesnika Bora. Pri najbolj-
ši volji dvomim, da je pravilna označba Va-
sega glasila v KG 25.1.90. S/Z »Oznanje-
valec božje resnice in ljubezni«.

Dr. Peter Urbanc

*Pismo objavljamo v celoti, brez ko-
mentarja in brez lektorskih posegov. Nanj
ne odgovarjamo, ker dr. Urbanc očitno ne
ločuje satire od resnega članka in iz raz-
nih člankov citira samo to, kar njemu prija.*

SLIKA NA PLATNICI: Brez obzornice (fo-
to Maša Bandelj).

Vesele
velikonočne praznike,
mir in spravo
vošči vsem Slovincem
doma in po svetu

MLADIKA

Prispevajte v sklad za kulturo!

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklaveč, Franc Mljač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot, Ivan Peterlin, Peter Rustja, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Maks Šah, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal. Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

Otroci za Boga in domovino

»Res škoda, ker mama niso dočakali sprave.«

Pet bratov je bilo. Pet mladih fantov, močnih kot hrast, zdravih po duhu in telesu. Jože, Stanko, Lojze, Tine in Lovro. Pet komaj razcvetenih cvetov. Vsi so goreli za ideale, katere jim je vcepila mati — globokoverna žena.

Prvorojeni sin Jože — star 24 let, mizar po poklicu. 6. maja je še delal omaro, tako naj počaka, je rekel, kmalu se vrnem, bom pa potem dokončal. Pa ga ni bilo nazaj. Bil je neumorno delaven. Vse nedelje pa je predsedel pri knjigah.

Drugi po vrsti Stanko — star 23 let. Zelo nadarjen fant. Študiral je za duhovnika. Bil je vsezkozi odličen. Kot študent — lemenatar je moral tudi skozi Kalvarijo v Gonarsu. Ko se je vrnil, ga mlajši bratje in sestre niso spoznali, tako je bil shujšan in sestradan. Kazal je tudi umetniške talente. V lemenatu je ustvaril čudovite jaslice, katere še sedaj obstajajo. Mama so ga zaskrbljeno vprašali v času, ko je bil domobranec — si že kakšnega ustrelil —, pa je zmajal z glavo in rekel — kako, saj imam puško brez nabojev. 7. maja '45 — ravno za svoj rojstni in godovni dan je odšel.

Tretji Lojze — star 22 let — izučen kot kolar — priden in marljiv fant. Kot domobranec je pri sebi vedno nosil listek z vsebino — Domobranec ne sme biti nasilen, samo v silobranu more ščititi samega sebe. Tudi on je odšel in se ni vrnil.

Četrty Tine — star 20 let — zaradi revščine ni mogel uresničiti svoje načrte — postal bi rad krojač. Dolgo je služil pri bogatem kmetu za hlapca. Končno se mu je posrečilo dobiti mojstra, da bi ga izučil krojaške obrti, pa mu je vojna prekrizala načrte. Kakor starejši bratje je tudi on odšel.

Peti — Lovro — star 19 let. V mladosti je tudi on služil za hlapca. Že takrat je kazal izredno pobožnost in brihtnost. Kot starejši brat Stanko, se je tudi on odločil za duhovniški poklic. Lepo je napredoval. Pa je prišel usodni 7. maj.

Pa še Štefan — šesti po vrsti — gotovo bi se jim pridružil — tej žalostni procesiji, pa mu je življenje rešila bolezen. V času tragičnega transporta nazaj v domovino — je ostal na Koroškem v bolnici. Sedaj živi v Argentini, kjer je s pridnostjo ustvaril lep dom svojim petim otrokom.

Ne vemo, kje počivajo njihova izmučena trupla. Imamo pa trdno upanje, da jih krasi palma mučeništva.

V družini, najrevnejši v šentjoški fari, je ostalo še osem majhnih lačnih otrok. Njihov oče se je leto dni po vojni ponesrečil. Mati je ostala sama z otroki. Strašna — neusmiljena revščina je pritiskala. Ko jim ni imela kaj drugega dati, jim je ljubeznivo rekla, pojdite v gozd in se najejte sladkih korenin, jagod in borovnic. Mati jih niso nikoli učili sovražstva do zmagovalcev, še manj klicali po maščevanju. Vdali so se v božjo voljo. Večkrat so rekli: srečna se štejem, da sem mati mučencev. Isto bi lahko reklo še veliko šentjoških mater, saj je pogrešanih okoli 140 mož in fantov.

Kot žena najmlajšega — štirinajstega — Boga hvalim, da me je Bog poklical v to preizkušano družino. Z gotovostjo trdim, če bi imeli Slovenci več takih mater, kot so bili Snapkova mama iz Šentjošta, ki bi vzgajale svoje otroke za Boga in domovino, ne bi bila potrebna ta mučna dolga Kalvarija, skozi katero mora naša domovina. Res škoda, ker mama niso dočakali sprave. Leta '80 je v 86. letu izgorelo srce — polno vere in upanja.

Šentjošt je bil po vojni hudo — prehudo kaznovan. Vas ni smela napredovati v nobenem pogledu. Šele 55. leta — deset let po vojni je zajokal prvi otrok. Tudi ime Šentjošt so hoteli vzeti, pa so se ljudje uprli.

Zato smo sami zavihali rokave. Vse, kar imamo, smo zgradili prostovoljno. Zrastle so številne mlade družine, ki bodo kljubovale vsem mogočim vetrovom, kot zopet kljubuje to drevce — na novo posajeno — pred nami!

Ivanka Kavčič — Snapkova
Govor na Žalah, 1. november 1989

V teh pomladnih velikonočnih dneh, ko se prebuja narava in se rojevajo nova upanja Slovincem doma in po svetu, objavljamo govor udeležence spominskega srečanja na Žalah 1. novembra lani ob lipi sprave. Govor objavljamo tudi kot odgovor na gloslo Jožeta Pirjevca, ki v Primorskem dnevniku 9. marca letos izjavlja, da se ne strinja s člankom Alenke Lawrence v prvi številki Mladike. Glede posipanja s »pepelom kesanja«, ki nam ga prof. Pirjavec v glosi svetuje, pa samo kratek odgovor: zdi se nam, da bi nekaj pepela lahko prav prišlo tudi avtorju obljubljenega monografije o Edvardu Kardelju. Pepela je dovolj za vse.

Osem Slovenk za danes

Kot drugo ugledno gostjo naše nove serije intervjujev z vidnimi osebnostmi (— letos jih naša sodelavka Zora Tavčar izbira iz sveta žensk —) vam tokrat predstavljamo danes po imenu najbrž najbolj znano Slovenko, filozofinjo, sociologinjo in pisateljico dr. SPOMENKO HRIBAR. Avtorica intervjuja se je z njo domenila za srečanje v Ljubljani, v prostorih uredništva Nove revije v Vegovi ulici, z nekaj pogleda na gornja okna in strehe stare univerze. Tam je med razgovorom posnela tudi slike.

Spomenka Hribar je danes pojem ne samo v slovenskem javnem življenju, ampak tudi v slovenski kulturi, saj gre za našega najvidnejšega misleca na meji med politiko in moralo. Tako sem samoumevno segla po priročniku SLOVENSKA KNJIŽEVNOST iz zbirke leksikonov Cankarjeve založbe, da bi povzela po njem Vašo bibliografijo. V svoje veliko začudenje sem zastonj iskala tako Vaše ime kot tudi ime Vašega moža, filozofa Tineta Hribarja, čeprav sem našla tam imena, ki v zahtevnejši leksikon po svojem kulturnem formatu ne bi spadala. Je vmes politika ali kaj drugega?

Moram reči, da sama nisem šla nikoli gledat v Leksikon. Morda do leta 1981 res nisem še veliko objavila, pač pa je dotlej dovolj napisal moj mož. Kriterij je najbrž takšen, kot so pri nas v navadi glede klasifikacije kulturnih, političnih in javnih delavcev, (odvisno od dnevne in doslej tudi od partijske politike), mene torej ne čudi, da naju ni v njem (pa tudi nič ne prizadene).

Ta molk je dodaten razlog za moje (in naših bralcev) zanimanje za Vašo bibliografijo, poseb-

no ker hočejo biti te predstavitve čimbolj življenjske. Samostojne publikacije? Sodelovanje v revijah?

V knjižni obliki sem izdala literarno delo *Ubiti očeta* ter v zbirki *Znamenja Vrednote mladih* in še *Meje sociologije*. Drugi teksti so izšli v zbornikih, teh je precej, recimo *Krivda in greh* v *Kocbekovem zborniku* (tekst je bil napisan 1983, bil je v bunkerju tri leta, izšel je šele 1987). V zborniku *Ustvarjam, torej sem* je izšla *Svetost resnice in ideologije*. Potem imam še vrsto esejev in študij v *Novi reviji*. Med njimi bi posebej omenila študijo na temo Dolomitske izjave, ki je izhajala tam že vse leto 1989 in se nadaljuje še letos, (od števil. 83 do sedanje, 92). Napisala sem jo zato, ker se je spet začela neka OF-ovska iluzija: nova Osvobodilna fronta v sodelovanju s Partijo, in za to se je ogreval celo del alternative! Zdelo se mi je nujno analizirati, kaj je OF dejansko bila in kam je pripeljala slovenski narod. Pokazati sem hotela, da koalicijska, znotraj katere je ena stranka, ki se ima za avantgardo, ni možna, in da si ta avantgarda prej ali slej podredi svoje zaveznike in jih izkoristi za svoje

cilje. — Mnogo mojih tekstov po revijah in časopisih, tudi jugoslovanskih, je napisanih na temo sprave. O tem pozneje.

Ali je iz Vašega imena mogoče sklepati, da vam teče po žilah srbska kri? Kaj bi nam lahko povedali o svojem očetu? Iz neke Vaše knjige se spominjam, da govorite o njem kot komunistu, ki je padel za revolucijo. Kje se je boril? Kje je padel? Je bil iz intelektualnih ali delavskih vrst? Verjetno je njegova usoda ideološko pogojila tudi Vašo mladostno nazorsko izbiro. — Odkod je bila mama? Kje ste živeli po očetovi smrti? Ste edinka?

Moja mama je Slovenka, moj pokojni oče je bil Srb, bil je poštni uslužbenec, spremljevalec poštnege vlaka od Jesenic do Djevdelije. Bil je organiziran komunist in po tej »partijski« liniji je spoznal mojo mamo, ki je bila v Ljubljani trgovska pomočnica. Jeseni 1941 ga je zaprl Gestapo v Glavnjačo v Beogradu, kjer so ga zaradi strahovitega mučenja (tepež po podplatih in ledvicah) še tri tedne po tem, ko so se odločili, da ga izpustijo, obdržali, da si je opomogel in sploh lahko odšel domov. Vendar si ni nikoli opomogel in je maja 1942 umrl v Beogradu. Imela sem petnajst mesecev in se ga torej ne spominjam, s tem pa ne morem reči, da na neki način ni imel vpliva name. 16. aprila 1944 je ob bombardiranju Beograda umrla vsa očetova družina (razen naju z mamom). Mama je bila hudo ranjena (še dve leti je hodila v bolnico) in ljudje, ki so me našli v ruševinah, so me imeli za siroto. Dali so me v neko otroško zavetišče blizu Beograda, ker pa je bila stalna nevarnost bombnih napadov, so nas otroke preselili v samostan sv. Petka blizu Zaječarja, kjer so nas skrivale in pazile na nas nune. Mama me je po vojni prišla iskat (toliko, da me niso odpeljali Bolgari). Preselili sva se 1947 v Žiri v Poljanski dolini k moji babici, ki je bila tudi vdova, moža je izgubila v Dachauu.

Spomini iz osnovne in srednje šole? Atmosfera časa?

Osnovno šolo sem obiskovala v Žireh. Moj razred je bil razred otrok povečini brez očetov (partizanov in domobrancev), tako da sem vedela, kaj pomeni pogrešati očeta. Rada sem hodila v naravo, bila sem zato osamljen otrok, mnogo sem brala in razmišljala. Kar žalostna mladost. Srednjo šolo sem obiskovala v Škofji Loki, imela sem dobre sošolce, še danes jih imam rada, srečujemo se na obletnicah mature. — Povabljeni smo bili, da vstopimo v Partijo, odločili smo se trije, med njimi Pavle Čelik. Jaz sem se čutila zelo ganjena in počaščena, zdelo se mi je, da sem na ta način bliže očetu, ki sem ga neizmerljivo pogrešala. — Čez tri mesece pa sem že bila v konfliktu s svojo partijsko celico, (ker sem vzela stvari zares in videla, kako se je delalo z ljudmi, pa sem stegnila jezik). Zaradi tega sem pustila dijaški dom in se raje vozila v šolo z avtobusom, eno uro v Žiri in eno uro nazaj.

Študij na univerzi: kaj ste študirali? Ste bili že takrat idejno in organizacijsko angažirani? V ka-

terem krogu ste se formirali? Bi omenili kakšne svoje takratne idejne tovariše?

Študirala sem sociologijo in filozofijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Moji kolegi so bili Tine Hribar, moj kasnejši mož, Ivo Urbančič, Pavle Čelik in drugi. Prvi dve leti je bilo neke vrste mrtvilo, intelektualna gibanja okrog *Perspektiv* do nas niso segla; konec 3. letnika sva se s Tinetom Hribarjem poročila in spomladi 1964 (ukinitve *Perspektiv*, afera *Topla greda*) sem dobila hčerko, in ker je bila bolna, sem bila zunaj tega dogajanja. V prvih dveh letnikih sem bila zelo aktivna v študentski organizaciji, bila sem petkrat v brigadi. Tedaj sem bila tudi precej »zoprna«, imela sem (naj bi!) v zakupu idejo komunizma, drugi ljudje, moji kolegi (!) pa je niso imeli, niso vedeli za čudežno prihodnost, ki bo nekega dne zagotovo nastopila... Hočem reči, da prepričanje (na način vere), da nekaj, Resnico, veš, že omogoča tvoj vzvišeni, naduti položaj oziroma odnos do ljudi iz tvoje okolice, do katerih se, jasno, ne obnašaš kot do bližnjikov, ampak kot do ljudi, ki naj bi bili — ker manj vedo —, v nekem smislu »manjvredni« kot si ti, ki veš (naj bi vedel!) za Resnico. Hvala Bogu, ob (zame) novici, kaj je revolucija naredila s svojimi nasprotniki, sem se ovedla apriorne nadutosti Resnice in začela iskati možnost sobivanja resnic, kar je temelj sprave. Tako sem se tudi osebnostno spremenila: iz aktivistke sem postala normalen človek, ženska, ki dopušča drugega kot drugega; pristala sem, se spravila z razpornostjo resnice: moja resnica ni nič manj legitimna in razmisleka vredna, kot so resnice drugih ljudi. Šele tako so drugi ljudje zame postali bližnjiki. Prav spoznanje, da ideologija Resnice že sama kot taka omogoča, če že ne zahteva sektaštvo med ljudmi kot bližnjiki, me je napeljalo na to, da sem začela raziskovati in tematizirati logiko (marksistične) Resnice.

Sicer pa sem življenjsko »lekcijo« v tem smislu dobila že prej, ob rojstvu prvega otroka, ko sem zagledala bitje, ki se je izvilo iz mene. In potem kasneje, ko sem nekega dne nenadoma spoznala, da je to drugo bitje zares drug človek: moja hčerka, rojena iz mene, toda vendarle drug človek, človek s svojo usodo in svojo končnostjo. To spoznanje me je zares pretreslo. Morda je prav v tem materinem odnosu temelj za mojo skušnjo sprave: da ljubiš človeka, ki je nepreklicno drugačen in svoj, torej — drug človek, da ga dopuščaš kljub drugačnosti in morda prav zaradi nje.

Vaša zaposlitev po diplomi? Imeli ste dom in otroke. Ali je bilo to izkustvo za Vas temeljno, kljub Vaši strastni javni angažiranosti? Kako usklajujete ti dve svoji življenjski predanosti, saj obe tako polnokrvno živite?

Po diplomi sem bila še eno leto brezposelna. Prvo službo sem dobila na Inštitutu za sociologijo kot dokumentalistka. Leta 1969 sem prišla na Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo kot strokovna sodelavka v Centru za preučevanje religije in Cerkve. Tu smo naredili nekaj izvrstnih raziskav med srednješolci; mene je zanimala predvsem etična po-

Mogoče ne veste, da...

- da bo izšla spominska knjiga Franceta Speliča, bivšega partizanskega prvoborca, spremjevalca slovenske delegacije v Jajce, po vojni miličnika in miličniškega inštruktorja in danes diakona slovenske Cerkve...
- da je imel knjižničar Marjan Pertot v torek, 16. januarja, dolg intervju v ljubljanskem dnevniku DELO o delovanju knjižnice Dušana Černeta...
- da p. Jože Kokalj v svoji knjigi POGOVORI OB GANGESU govori tudi o Ivanu Germeku, jezuitskem redovnem bratu, dolgoletnem misionarju v Indiji, doma iz Tomaja (1906-1976)...
- da si je Nikolae Ceausescu, potem ko je od Fidela Castra slišal, da Amerikanci zastrupljajo tudi preko oblek, dal napraviti 366 kompletov, po enega za vsak dan posebej...
- da je pesnik Janez Menart skušal zbrati na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti potrebno število podpisov za to, da bi bila Prešernova nagrada dodeljena Jožetu Javoršku, pa ni dobil niti enega podpisa...
- da se v Italiji čedalje bolj množijo sekte in da jih je zdaj že 600 s 130.000 privrženci, med katerimi so tudi častilci satana...
- da je v italijanskem prevodu Kosovelovih pesmi, ki jih je pred kratkim izdalo Založništvo tržaškega tiska, pesnikova *Raztrgana sivka Beda* postala OSKUBLJENA SIVA KRAVA (*Miseria, spelacchiata vacca grigia*)...
- da je v škofiji Skopje-Prizren pomožni škof in generalni vikar za katoličane albanskega rodu Albanec Nike-Prela...
- da je v preteklem letu celovška Mohorjeva družba dosegla razveseljiv rekord, ko je izdala petintrideset publikacij, zraven pa še mesečnik *Družino in dom* ter revijo *Celovski zvon*...
- da koroškega verskega tednika *Nedelja* ne stavijo in oblikujejo več v Mohorjevi tiskarni, ampak jo v uredništvu sami stavijo na računalnike...
- da je v letih med 1941 in 1949 na univerzi v Grazu doktoriralo veliko število Slovencev...
- da je pokojni filozof dr. Janez Janžekovič pred vojno napisal več člankov za glasilo stražarjev *Straža v viharju*...

doba vernih in nevernih dijakov. Pri nevernih me je predvsem zanimalo, na čem temeljijo svojo etičnost, če nimajo Boga, njihov odnos do sočloveka, do samih sebe, do sveta, njih eksistencialna podoba.

Bila sem strastno srečna in ponosna, ko sem bila noseča, nekako »blažena med ženami«. Rojstvo otroka je nekaj, kar se v bistvu ne da opisati, doživetje, ob katerem se mi vsakič, ko se spomnim nanj, »milo stori«. Doma nisva imela, bila sva devet let pri moževih starših v Domžalah, potem sva zgradila hišo pri Igu. — Kradem čas, enkrat družini, drugič službi, včasih pa tudi svojemu zdravju. (Delo ponoči, podnevi okrog ipd.) Pazim na to, da, če me kdo doma potrebuje, pustim vse in sem mu na razpolago. In veliko delam tudi ponoči, da se že oglašja organizem.

Vi ste v slovenskem kulturnem prostoru (in tudi širše) zasloveli kot prva, ki si je drznila zastaviti vprašanje odnosa med moralo in revolucijo, konkretno vprašanje slovenskega holokavsta 1945. Marsikdo se je ob tem vprašal, kako je mogoče, da ste Vi zvedeli za to strahoto slovenske zgodovine šele dvajset let po dogodku. (Moj mož je zvedel za to že kot študent na ljubljanski univerzi takoj po vojni, jaz nekaj let pozneje). Kje in kdaj ste pravzaprav zvedeli za pokol domobrancev? Morda iz Kocbekovega *Intervjuja* v Pahor-Rebulovi »zeleni knjižici« iz leta 1975?

Prvi, ki je postavil vprašanje med etiko in politiko, je bil pravzaprav Kocbek v omenjenem *Intervjuju*. Sama sem zvedela o tem nečloveškem poboju trideset let pozneje prav iz tega *Intervjuja*. Marsikdo me je že vprašal, kje sem bila do tedaj. Odgovor je najbrž razviden že iz mojega kratkega življenjepisa: moji starši so bili komunisti; ko je mama prišla iz Beograda, ji o tem seveda kot partijki ni nihče govoril, v šoli o tem ni bilo govora. Partija je namenoma to skrivala, ker je na tem zamolčevanju temeljila njena »legitimnost«. Zame je bil zato ta *Intervju*, kakor bi vame tresčilo: nenadoma sem ostala brez tal pod nogami. Spomnila sem se svojih sošolcev iz osnovne šole brez očetov in iz spomina na to, kako sem sama pogrešala očeta, uvidela bolečino teh sošolcev, otrok pobitih domobranskih ujetnikov. Tako sem se ovedela groze tega zločina.

Ampak o stalinizmu je bila zunaj Jugoslavije dostopna literatura od Gidea do Kravčenka. Ali Vam nobeno od teh del ni prišlo v roke?

Totalna blokada informacij izza meje in tudi med ljudmi (šepetanje le med prizadetimi) je onemogočila literaturo od zunaj. O stalinizmu smo sicer brali in slišali, a to sem doživljala kot nekaj, kar je zunaj tega, kar se tiče slovenskega naroda; nisem vedela, da je prizadel slovenski narod. Danes priznam, da je to nespametno, a izpeljavala sem vse iz svojih idealnih predstav o komunistih kot ljudeh, ki sem jih videla idealne kot svojega očeta. Poleg tega so nam prikazovali, kot da je od leta 1948 jugoslovanski komunizem čisto nekaj drugega. Leto 1948 je bilo zame dokaz za to, da smo drugačni kot stalinisti.

S tem, da ste aktualizirali problem sprave, ste se zapisali med velike buditelje vesti v naši zgodovini. S tem dejanjem ste naredili korak, s katerim se je identificirala ne le slovenska humanistična, ampak tudi krščanska vest. Odkod Vam ta etični posluh? In odkod za tiste čase neznanska drznost? Ta pogum ste morali takrat gotovo tudi plačati: od zagrizenih napadov v tisku do ovir v karieri. Nekaj o tem.

Že večkrat me je kdo vprašal, kje sem našla ta pogum. Moram poudariti, da sploh ni šlo za pogum, naredila sem samo to, kar sem morala. Tekst *Krivda in greh* se mi je nekako kar sam napisal, bila sem le nekakšen »medij« nečesa, kar je bilo treba povedati. Posluh? Tista občutljivost, izvirajoča iz pogrešanja očeta: zgrozila sem se ob dejstvu, da so tolikim otrokom naredili to gorje, in to po vojni, v času, ko ne bi bilo treba. Torej na neki način namenoma, hote. Skozi to sem spoznala, da je ta pobja tragedija slovenskega naroda in da zadeva slovenski narod kot narod v njegovi biti. Moram povedati, da sem po tem, ko sem prebrala ta *Intervju* s Kocbekom, bila nekaj let duhovno mrtva, nisem mogla pisati, bila sem kot otopela. Na svojo grozo sem opazila, da se mi je začelo zbuhati sovražstvo do komunizma in da so se moji »odnosi« z očetom povsem podrli, tako da kaki dve leti nisem mogla pogledati očetove slike. Nekako sem morala uskladiti ta grozotni pobja prav s svojim očetom kot človekom, ki je pravzaprav padel za komunizem. Kako je prišlo do očiščenja, do tega, da sem razložila očeta-človeka od očeta-komunista, ne vem. To spada v skrivnost človekove duše. Dokončno očiščenje je prišlo šele skozi pisanje *Krivde in greha*, kjer je opisana vsa ta pot.

Reakcija etabrirane politike je bila besna, očitno so bili nekateri prepričani, da je ta zločin za vedno pokopan pod rušo. Vendar, če česa, zločina ni mogoče prikriti, še posebej ne, če je tudi njegovo odkrivanje prepovedano in je bil nasilno potisnjen v slovensko nacionalno travmo. Reakcija Partije je seveda razumljiva, ker je v trenutku razkritja tega zločina izgubila pravico do zahteve po priznanju svoje legitimitete. V tistem hipu, ko je bilo pokazano, da se mora Partija pravzaprav opravičiti za svoj greh, je bila »gola« (kot Andersenov cesar) in ni mogla več igrati, kot da ima v zakupu absolutno Resnico. Komunisti so se torej lahko pogledali v ogledalo: niso bili »več« nadljudje, ampak samo ljudje svojega časa, ki so se motili, hrepeneli, se bojevali, delali dobro in zlo — kot bolj ali manj vsi ljudje. — Po dolgih razčiščevanjih v partijski organizaciji so me vrgli iz Partije, in sicer na občinskem komiteju, ker me moji kolegi na fakulteti niso hoteli izključiti. Seveda grobih napadov še danes ne manjka.

Slišala sem mnenje, da je bil upor že leta 1941, ko so veliki okupirani narodi še mirovali, za naš mali narod samomorilski. In da je bila edina, ki si ga je želela, Partija, da bi monopolizirala odpor proti okupatorju v svojo izključno korist. (OF je celo z zakonom prepovedala vsak upor zunaj svojega okrilja). Kaj menite Vi?

Iz študija dokumentov ljudske revolucije in drugih pričevanj mi je razvidno, da je bila upornost zoper okupatorja v ljudeh spontana. Partija, če te upornosti v ljudeh ne bi bilo, ne bi imela kaj organizirati. Tudi sami komunisti so bili del upornosti celega naroda. Vedeti je namreč treba, da je bil v začetku ta odpor v ljudeh splošen in je takorekoč prevzel vsakega človeka. Seveda je bila ta upornost samomorilna, toda bila je, in o tem ne moremo soditi. Res pa je, da jo je zajela v svoj kalup in svoje vajeti Partija in jo izrabila za svoje namene. Pri čemer pa moramo zopet vedeti, da so bili komunisti ljudje s svojo resnico in so bili prepričani v svoj prav in torej tudi v to, da, ko bomo MI prišli na oblast, bo pa res vse drugače, na zemlji bo pravičnost, svoboda, ne bo izkoriščanja itd. Bili so svojevrstni verniki...

Vaše zanimanje velja slovenski revoluciji, še posebej stalinističnemu ravnanju Partije s svojimi zavezniki v OF, namreč s krščanskimi socialisti. Ali se Vam ne zdi, da je bila Kocbekova vizija ravno tako utopična kot komunistična? To utopijo je slovenski narod plačal z morjem krvi.

Potem ko sem se po kakih petih letih zbudila iz otopelosti, sem začela to intenzivno študirati. Najprej ponovno Kocbekove dnevnike. In povem Vam samo kot zanimivost, da sem jih brala že deset let prej, vendar v njih nisem videla tistega, kar bi bila morala, namreč popisa partijskega sektaštva. Ideološka zaslepljenost je res neverjetna. No, nekega dne pa so mi celi odstavek iz Kocbekove *Listine* prišli pred oči v novi optiki. Potem sem začela študirati tudi dokumente iz NOB. Prebrala in premislila sem jih nešteto krat, dokler se ni počasi sestavila pred mojimi očmi zgodba narodno-osvobodilnega boja. Še kasneje

sem izluščila samo partijsko logiko, tisto, ki je s svoje strani povzročila državljansko vojno. — Ko me sprašujete o Kocbeku, bi rekla naslednje: Kocbek je bil razporna oseba, bil je pesnik, bil je vernik, bil je mislec, bil je eden največjih slovenskih duhov 20. stoletja, toda njegov odnos do komunizma je bil verniški. Komunizem je utemeljil v krščanstvu v tem smislu, da ga je imel za nujni del krščanskega samorazvoja. (Komunizem bo uredil svet, da bo na zemlji pravičnost, kar pa bo pripomoglo, da bo krščanstvo še bolj zaživelo). V tem je bila tragika krščanskih socialistov in morda celotnega narodno-osvobodilnega bojevanja, saj je bil Kocbek, ker je menil, da je komunizem del krščanstva, nemočen pred njim in se mu je uklonil. (O tem bo izšla študija v NR 93/94 pod naslovom *Dvojnost notranje blokade krščanskih socialistov*.) Kocbek kot pesnik in humanist pa je nedvomno ves čas imel distanco do komunizma in je tudi upesnil medvojno grozo; ves čas je trpel s slovenskim narodom in pričakoval od komunizma nekaj drugega, kakor je ta mogel dati.

Za nami je spektakularen polom komunističnih režimov na Vzhodu. Vprašanje za Vas kot misleca: ali to pomeni tudi konec samega marksizma? Ali se ni podrl samo malik Lenina, temveč tudi Marxa in posredno celo Hegla?

Seveda, vsi maliki so padli in, kolikor je bil Marx malik, je prav tako padel. Vendar pa to ne pomeni, da sta Hegel in Marx kot filozofa zunaj resnice. Hočem reči, da vsak filozof »zabeleži« epohalno resnico: eksistencialna raven, če poenostavim, kakor jo tematizira neki filozof, ostane dediščina za mišljenje. Veliki filozofi in misleci so neke vrste »zrcalo« resnice svojega časa in s tem človekovega bivanja sploh. — Komunistični režimi se seveda rušijo, saj pa so tudi vsi utemeljeni na ideološkem ekskluzivizmu, ki izključuje drugače misleče, in to celo preko praga ideološkega rasizma, torej svoje nasprotnike ubija. Ne vidi pa v človeku bližnjika, ki te zavezuje in obvezuje na toleranco in sožitje.

Vi ste, kot je mogoče sklepati iz Vašega pisanja, ateist. Kako gledate na religijo in še posebej na krščanstvo?

Kršćanstvo je eden od načinov artikuliranja človekove eksistencialne resnice, se pravi človekovega odnosa do samega sebe, sočloveka in sveta. Našo civilizacijo imenujemo tudi krščanska, v njej je namreč zapisan etični kodeks judovsko-krščanskega sporočila. Kot filozof — seveda če vzamem to besedo resno — ne morem mimo Nietzschejevega izklica »Bog je mrtev!«. Temeljno vprašanje je, kateri, kakšen bog je mrtev. Če poenostavim, je moj odgovor naslednji: človekovo življenje je nedotakljivo in sveto, svet je čudežen, in nad vsem je nekakšna milost; toda to isto morem artikulirati tudi zunaj krščanskega izročila. Moje spoznanje je, da je človek svet, nedotakljiv in dostojanstven prav zato, ker je zame dokončno in brezupno smrten. In to je razlika v primerjavi s krščanstvom, ki njegovo veličino gradi na nesmrtnostni duši.

V zamejstvu in zdomstvu gledamo še s posebnim strahom na prihodnost Jugoslavije. Kaj pravi k navalu srbskega nacionalizma? Mislite, da se je tudi srbska napredna inteligenca, ki je bila tako evropsko usmerjena, dala osvojiti od njega? Izključujete možnost, da bi Jugoslavija razpadla?

Razpadanje Jugoslavije je na neki način tudi moja srčna bolečina (glede na moje poreklo), vendar — razpada! Razpadla je v bistvu tedaj, ko smo vanjo prenehali verovati, ko ne predstavlja več neke vrednote, ko smo zgubili občutek, da je Jugoslavija možna kot skupnost. V Sloveniji je vedno več ljudi, ki so prepričani, da je najbolje, da se takoj ali čimprej izmaknemo strašnim dnevom, ki nas gotovo čakajo. Pred vrati je državljanska vojna. Upajmo, da se bodo našli ljudje, ki jo bodo še zadnji hip ustavili in ki se bodo izmaknili neverjetni slepoti vere, da je z nasiljem mogoče prepričevati ljudi v nekaj, kar hočeš sam. In da je z nasiljem mogoče graditi sožitje. — Presunjena sem nad tem, da med srbsko inteligenco (— med njeni imam ali sem vsaj imela veliko prijateljev) ni nikogar, razen mogoče enega ali dveh, ki bi se uspel izmakniti tej slepoti. Toda življenje je skrivnostno, nikoli ne veš, kdaj bo prišla sprememba, odrešilna misel, ki bo našla svojo besedo. Na tem utemeljujem svoje upanje.

Eno vprašanje si izberite sami!

Vseslovenski svetovni kongres.

Moja ideja narodne sprave je skušala z ljubeznijo zaobjeti ves slovenski narod. Menim, da se moramo končno ovesti svoje enkratnosti, nenadomestljivosti, majhnosti, predvsem pa odgovornosti za svoje bivanje. Po tem, ko bomo spravili na svetlo vse naše travme, grehe, solze, kri, moramo počasi in s pieteto zapreti ta del svoje preteklosti. In vsaj poskušati živeti kot občestvo, se pravi kot skupnost bližnjikov, seveda različnih po ideološki in verski pripadnosti, političnih prepričanjih, pa vendarle kot ljudje, ki želimo živeti v skladu z osebno vestjo in ki želimo živeti in obstati kot slovenski narod. — Iz takega razumevanja narodne sprave izhaja tudi moje zavzemanje za Svetovni slovenski kongres. Zame osebno bo prvo zasedanje tega kongresa predstavljalo simbol sprave, zato želim in se zavzemam za to, da bi bilo to prvo zasedanje v Ljubljani, ker se mi zdi, da sprave ne moremo »delati« v tujini.

Še bliže k življenju: kako Vam potekajo dnevi? Imate kakšen hobby?

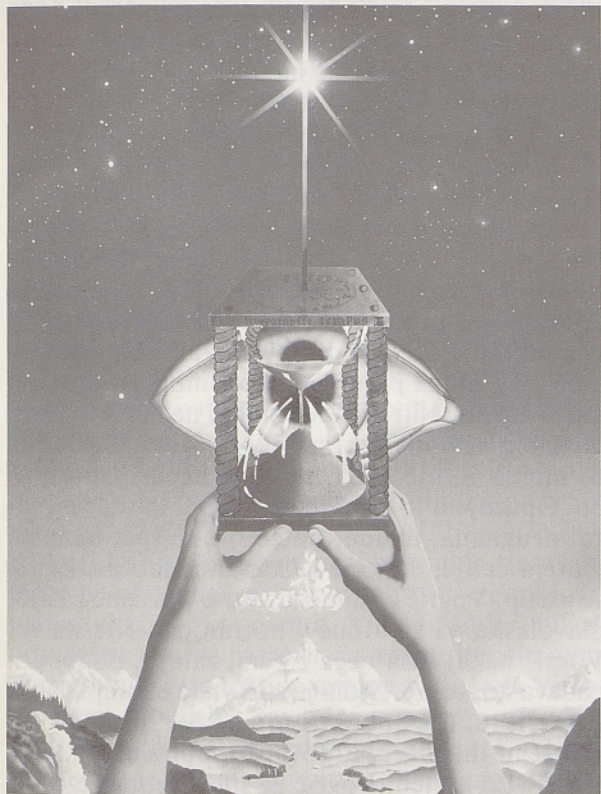
Zaposlena sem tako, da nimam časa živeti, — od jutra do večera! Najhuje je to, da nimam časa niti za užitek pri delu: ko recimo končam neko delo, bi morala imeti vsaj toliko časa, da bi se ga razveselila. Namesto tega pa me udari po glavi misel, česa še nisem naredila, pa bi bila morala že včeraj. — Kar zame hobbyje, rada kuham, rada povabim prijatelje na obisk ali na gostijo, rada poklepeta. Včasih sem pletla in kvačkala in sem »oštrikala in obkvačkala« celo družino.

BALADA DALJNOVZHODNEGA MESTA

»In jutri je post,« je rekel z otožnim vzdihom,
ko najina pot se v mrč ločila je v mégli.
Še zame mrmral je predse fatalni stih,
sem čutil, motreč v lepaku »na Fudži sneg«.

Med hojo k opralkom mlad kolporter razglaša:
»Eksplozija bombe v vlaku iz mesta. Mrtvi...«
Mar nisva bila v tem vlaku? Ne, to ni laž!
Lahkó bi bil on kot jaz zdaj — na koške strt.

Pogledam megló pred svodom. Nekje je Jezus:
osnovno z votkóvno nitjo življenja vodi.
»In jutri je post!« Mu rečem. Za dar ljubezni
na pladnju spominov, z zlato hvaležnostjo.

Štefan Pahor: Fugit irreparabile tempus

MODERNI PEGAZ

Včasih se Rimska cesta primakne
k naši cesti v obzorje,
čaka, mežika z zvezdami, kliče;
strehe v soju drhte.

Tokraj oziram v noč se, da staknem
Pegaza, ki čez morje
— menda so stari Grki za priče —
k svojim zvezdam se vzpne.

Saj bi me zlahka k nebesu nosil —
saj trebuha ne nimam.
Zvezdico, k Rimski cesti privito,
rad bi šel obiskat.

Vem, da lepo slovensko bi prosil:
iščem pesmi navdiha.
Upam, da ne udari s kopitom
v ceste krhki asfalt.

Včasih se Rimska cesta pridruži
naši cesti in čaka.
Gor se in dol oziram; ob luži
rezgeta zadnji vlak.

DOBESEDEN POLJUB

Nikogar ni bilo okrog drevesa,
nikogar.
Nebo je skrivala hladu zavesa.

Uboga, ledena prst je čuvala lastnino
za marec.
Še slavček se ni vrnil z mandolino.

Spod stare zidine
rožnata kamelija me ustavi, smehlja se,
čaka je padca v kamen na travi.

Rahló poljubim ustnice,
a vsa se razsuje.
In kot sem rekel:

hlad,
nebeške trase
zasul je.

V TOPLEM ZALIVU ATÁMI
(Pesem v japonskem tánku-slogu.)

Prvi slivin cvet —
kako veselo strmi
v mrzlo tihi svet,
čigar sivkaste oči
se ne čudijo nič več.

Večkrat se sprašujem, kako je Vaš življenjski
tovariš spremljal Vaše intelektualne izbire, delo
in nastope. In Vaši otroci?

Če ne bi imela takšnega moža, kot je moj, ne bi
vsega tega zmogla. Bil je in je še neizmerno solida-
ren, v vsakem pogledu mi je opora. On in hčeri so
moj največji dar, ki sem ga dobila v življenju. Hči Val-
entina ima petindvajset let, študirala je etnologijo in
sociologijo in je že diplomirala. Daša pa ima dvajset
let in študira francoščino in filozofijo.

Družina je največ, s čimer more usoda obdariti
človeka; včasih, ko takole premišljam o svojem živ-

ljenju, sem ji ganjeno hvaležna zanjo. Škoda, da te
svoje hvaležnosti pravzaprav ne znam izraziti; ved-
no ostane še »nekaj«, kar ne gre v besede. In tisto,
kar ne gre v besede, je najvažnejše; človek se nikoli
ne more izpovedati do konca, četudi je res, da vsa-
ka beseda razkrije nekaj človekove resnice.

Če bi morali predavati med Slovenci zunaj ma-
tične domovine, kaj bi si izbrali za temo?

Zdaj hodim po Sloveniji in predavam o spravi in
Svetovnem slovenskem kongresu. Zunaj bi poče-
njala isto — in najbrž tudi bom, ker je to temeljno
vprašanje naše prihodnje slovenske eksistence.

VICTORIA BLUE

Andrej Arko

Kaj zdaj še čakamo?

Če samo pomislim, kako tesnobno je v tej kripti, v tem nenavadnem ozkem vmesnem prostoru med zemljo in nebom; in kako tesnobno je v jutranjem somraku, v tem kratkem vmesnem času med nočjo in dnem. Ždenje v tej neprespani ožini in kračini prostora in časa je tesnoba na kvadrat.

Čisto po malem naletava sneg; letališki avtobus je že do kraja zarošen. Skozi šipe je mogoče zaslutiti samo kakšno temno gmoto, ki jo nese mimo in ki ji naredi obris medleče modrikasto ozadje svetlobnih napisov GATE 9 in N.Y. - LA GUARDIA in naprej še enega, ki se ga ne da več prebrati. To je vse, kar je svetlega. To je vse, kar je živega.

Še zmeraj ne potegne. Kaj mečkajo v tem trudnem jutru? Avtobus je skoraj poln. Sedimo nemo in nepremično, pogreznjeni vase kot napol prazne razvezane vreče. Vogriču se zazdi, da se še dolgo ne bomo odpeljali. Potem me začne neutrudno zabavati: s stevardesama, ki jima je prisuhnil prej, ko je stopil po časnik. Po daljšem času sta naleteli druga na drugo, ko sta čakali na svoj let. Vogrič se kar malo razživi. K nama se rahlo ozre ženska z veliko narahlo povezano temno ruto, ki se nadaljuje v šal, če prav vidim. Vogrič pa naprej, da sta se onidve spraševali, kako kaj živita in da je prva vprašala drugo, če ima že kaj naraščaja, ko je tako dolgo ni bilo na spregled... in tako naprej. Ta pa da ne. Kako pa to, da ne, je spet silila prva, kaj da še čaka. Polet vendar, je izstrelila druga in Vogrič pri tem kar malo zacvilil. Ženska pred nama se kratko, suho zasmeji. Nama zasučje glavo k njej. Še isti hip v avtobusu posveti, zatrese se in komaj slišno, blagodejno zabrenči. Mehko nas vpije v naslonjala.

Vogrič se nepričakovano obrne k mladenki, če razume slovensko. Ne, ni mladenka; zdaj se vidi, mora jih imeti že... blizu štirideset.

— Saj sem Slovenka! — in ne pogleda sem in se zamišljeno nasmehne. Pravzaprav je kar ženska in pol. Ali pa jo tako riše samo trudna domišljija; utrujena domišljija, ki ni več podjetna in se prehitro zadovolji. Spod rute se ji sesipljejo kosmasti svetli lasje. Zanese me med grabljice na daljni, daljni senožeti. Gibko si popravi ruto, ki ji je zlezla nazaj, ko je avtobus potegnil. Vogrič ni videti utrujen: Ste tudi ponoči prispeli?

— Ne, sem že več dni tu. Zdaj se vračam domov. Jaz sem ameriška Slovenka. Pravzaprav slovenska Američanka, haha. Vi ste pa na potovanju?

Avtobus se zaustavi, vrata izdihnejo, se razpahnejo. Vrvimo k letalu. Vogrič se pred mostičkom obrne, spusti lepotico naprej. Mislim, da ga ni osupnila samo slovenska govorica. Kot tudi mene ne. Toda on že na mostovžu tekmuje z divjim piskanjem: Iz Chicaga?

— Ja.

— Ja?

— Ja. Že... četrto stoletja.

Zbojim se, da bo šla preko Vogričeve radovednosti, njeni odgovori me tako vkujejo v zanimanje zanjo. Ne vem, od kod se vtihotapi želja, da bi ta ženska še spregovorila, da bi slišal še kaj o njej. Ampak želja začenja odpovedovati ob njeni premoči. Ta njena premoč me onemogoča in vznemirja hkrati. Niti njen nasmeh ji ne more ublažiti nedoumnega vtisa, ki ga pušča sama. Tu je, pa ne moreš do nje. Utrujenost in neprespanost, to bo. Opazujem jo kradoma. Nekaj hipov se mi zazdi neugnana, mlada, potem pa se spet ujamem v prepričanje, da jo je že kar zabrisal čas. Zgubi se v trup. Vogrič se samozavestno povzpne za njo, plavalaska pa že utone v notranjost. Kje sta že! Vogrič nekaj časa bega z očmi za njo, potlej popadava na sedeže. Sedla je štiri vrste naprej. Nagne nas kvišku: čez dobre tri ure bo že Chicago. Vogrič se ne meni več. Potovanje pobira moči, zapira oči. Po mojem Vogrič že spi. Predremo oblake, preplavi nas rdečkast soj, on pa se še zgane ne.

Zaspati, zaspati, to bi bilo dobro. Če bi zaspal že tako, da bi zaprl oči. A šele ko zaprem oči, ne morem zaspati. Misel je še ostrejša in še bolj kristalna, če je ne moti otipljivost, ki jo vsiljuje oko. Misel zaživi najbolj hlastno in bohotno v mraku in tihoti. Odrinjena in potlačena misel pa je kot žoga na vodi: čim bolj jo rineš in tlačiš v globino, tem bolj jo sili na površje. Misel koplje, rije, vrta, prodira, gloda, se zajeda. Misel. Najprej že tam daleč doli v avtobusu samo preblisk, zdaj pa tu že pravo neurje misli. Misel, ki leti z letalom. Kaj naj zdaj vstanem, stopim tja in jo vprašam, če... je tista? Pa če reče, da ni? Se opravičim, da sem jo zamenjal, se vrnem k Vogriču in morda še zaspim. Tako. Ampak če to ni naključje! Nič ni naključnega.

Vikica. To je Vikica iz Šmarij! To je Vikica, vem, da je. Zakaj pa ne? Vedno bolj me prevzema, da se ne motim; da je v tem prepoznanju nekaj močnejšega od mene, da je to srečanje že zdavnaj, že od vekomaj določeno in neobhodno. Tako se slepim, kakor da me ne bi še nikoli posmodila večno živa žerjavica razočaranja. Vse, kar naplavlja spomin iz pozabe, se zdi dragocenejše od tistega, kar še utegne priti. Celo tisto bridko, ki v spominu bolj zbledi kot veselo, kakor pravijo, prinaša s sabo več žlahtnega od tistega, kar je še neznano; kajti prihodnost je negotovost, minulost pa je v glavnem znana, razrešena in zanesljiva. Vendar je tisti, ki živi samo v preteklosti in iz nje, enak sanjač kot oni, ki vse svoje življenje zaupa v prihodnost.

Vikica. Partizanska sirota. Oče padel v sklep-nih bojih za Trst. Posmrtnica. Z materjo živela v stari hišici, tudi šiviljski delavnici. Sošolka od prvega razreda. Odličnjakinja. Imela pravico do zastonske šolske malice in počitnic preko Zveze borcev. Tiha lepota. Tiha in divja hkrati. Strogo nadzorovana, strogo varovana. Nezavzetna, vznemirljiva. Ponosna. Preponosna. Neulovljiva, neizmerljiva: zdravilna in strupena hkrati, enkrat ponujajoča roko, drugič osupljivo nedostopna, darežljiva z upanji in neprizanesljiva s porazi, pozitivno in negativno nabit elektron, ki kroži okrog neznanega jedra in opisuje vedno drugačno pot, vsem nedoumljivo, najbrž še sebi. Pa tisto z njenim imenom! Na naših klopek črnilniki, na črnilnikih pa: LEONHARDI SPECIAL INK VICTORIA BLUE in še: Leonhardi specialna tinta, intenzivne plave barve, odporna proti svetlobi, izredno lahko teče iz peresa. Vikica Moder, nikoli dosanjana zvezda razreda, na razburkanem morju mladeniške domišljije premetavajoča se Victoria Blue. Domislek razreda, ki se je prijel. Ime šmarskega okusa po medu, balzam njene nečimrnosti. Kje je tisti daljni hip, ki nam ga je utrnil, ali si ga je večnost že nepreklicno prištela? Ali je tista svetla točka že ena sama siva črta? (Šolska predstava v Operi in midva z Vikico nekaj časa Pri zamorcu namesto pri Hoffmannovih pripovedkah. Pobeg, blagodejen ko požirek na smrtni postelji, brezumen, strašen. Rosna razdvojenost med skrbjo in slastjo. Vikičino pokroviteljsko ponujanje pijače. Gimnazijsko samopotrjevanje s cigareto, vredno ukor po razredniku. Omamljenost od razkošja odprte kletke. Omamljenost od prepogostih požirkov. Naglo padanje v neznane glo-bine. Vikica čisto ob meni. Vikica in jaz na ulici v toplem pomladnem mraku. Vikica nenadoma v temačni veži: bruha, bruha... Jaz brž nazaj po kozarec vode. Nič: Vikice nikjer več! Po ulici gor, dol — Vikice nikjer. Strah. Pozneje... Vikica — na balkonu v Operi. Ploska, ploska. Jaz ves iz se-

foto: Andrej Štekar

MLINČEK (Malinček)

Mlel sem kavo
stari mami,
tiho
vdano
in počasi:
vsako zrno
je bilo
zlato,
kakor so bile
minute,
ki je bila
jih stenska
ura.

Vsaka stvar
je bila
sveta:
lonec, žlica
in kozica
iz krhke
gline,
a nad vsem
prastara
vaga,
ki tehtala
je besedo.

Vse bilo je,
kot je treba.

Iz trikotnika
nad vrati
je bedelo
božje
oko.

BRUNA PERTOT

PRIJATELJU

Na poteh brez
cilja
si zapravlil
dušo,
s sovraštvom
si tešiš
puščavsko
sušo.
Pomisli,
se lahko
zgođi,
da vstane
nova zarja
in tebe ni.
Te ni.

V nov dan
prebuja se
družina,
v opoju kave
dimnik
se blagruje,
ušesa viha,
življenju
prisluškuje.
Brez tebe
narod
piše zgodovino
in v bregu
trta zbira
sok
za novo vino.
Na mladem vrtu
klije že solata
in avto komaj
čaka,
da primeš
za krmilo.

Pomisli:
zdaj se je
zgodilo.

— — —

Sedaj še ne.
Zato pa:
»Carpe diem!«
Zaljubi se
in napiši
pesem.

be. Vikica med sošolkami na vlaku proti Šmarjam).

D drugega nič. Ali še kaj? Najbrž še kaj, kje je že to! Pozneje znenada: Vikica v Ameriki na počitnicah. Vikica jeseni z zamudo v šoli. Vsa predrugačena, razšmarjena. Vikica naslednje leto spet pri sorodnikih v Ameriki. Odhod za vedno. Odhod iz Šmarij, odhod iz spomina.

Iz spomina? Zdaj bom videl. Grem! Vstanem, poberem avtomobilček fantku, ki spi dva sedeža pred mano. Še naprej, še naprej — tista! Kri se razpeni pod kožo, letalo pa kot prej negibno lebdi v mladi svetlobi. Sredi te spokojnosti mi nasprotuje lasten nemir. Planet, ki se še ni ohladil v tem vesoljnem miru. Razpenjen val sredi bonace. Kaj je zdaj, ali spi ali kaj? Nima več rute, gleda me skoz temna očala. Gleda ali spi? Uročen stojim. Če gleda, me je opazila. Če spi, ali naj jo zbudim? Ne, počakam do spusta. Ne, potem ne bo časa. Zdaj! Ali ni bilo, kot da se je nasmehnila? Skoz me šine spoznanje, da me je ves čas opazovala. Pa kaj se je bom zdaj bal ali kaj?

— Vikica... si ti? Sopotniki znenada zakopljejo s pogledi vame.

— Aaa... se midva... a, se je tudi meni že zdelo — se udre iz nje kot iz računalnika. Odtipka pa vendarle še: Kje se srečava!

Mislim, da me ni spoznala. Potrudim se znova, kje se mi je zbrala tolikšna trdovratnost?

— Jaz sem... — Pa mi spet zastavi pot. Še vedno ne vem, pri čem sem:

— Si pa dobra, da si me spoznala po toliko letih!

— Hvala enako! To se pravi, da sva se malo spremenila.

Plaz pričakovanja se je razsul vsenaokrog in zgubil moč. Ko bi se vsaj malo zganila od... od presenečenja, recimo. Vsaj to. Pa niti tega ni. Ta računalnik me je premagal, da ne morem več iz sebe. Nekaj se je zganilo v meni, pa ne more ven. Ali me je sploh prepoznala? Ali je ne bo niti malo zaneslo? Ali jo je ta silna razdalja prostora in časa že do kraja razelektrila? Saj to je še slabše, kot če bi se srečala po tednu dni na kakšni šmarski poti.

— Pa ti? Da ne boš mislil, da nisem vajena Slovencev... ampak sošolca res nisem še srečala. Kaj te je prineslo, si prišel poslovno, direktor?

To je vsaj malo bolje. Zdaj mi že odleže, vendar se ne upam zagnati, poskušam biti nevsiljiv:

— S sodelavcem sva prišla pogledat zaloge pohištva, ki ga izvažamo sem... zataknilo se je s prodajo, zaloge morava popisati... oceniti vrednost... se odločiti, ali bomo šli v razprodajo ali pa se bolj spleča prevoz na kak drug trg, recimo kanadski, ki ni tako daleč in kjer imamo tudi nekaj možno-

sti za prodajo preko predstavništva drugega slovenskega podjetja...

— Kako boste pa krili tečajne razlike in drugačno stopnjo prometnega davka; pa carinske datjave, imate že izračune?

Ne verjamem, da je to rekla ona. Ne verjamem, da se je zapičila v to po dvajsetih in toliko letih. Saj ni verjetno, da sva se po vsem tem jezu časa sploh prepoznala na podlagi nekaj potez na obrazu, po narečju, po vedenju, po spominu, da imamo eno izmed sošolk v daljnem Chicagu. To je vseeno premalo. Ne, prepoznala jo je samo moja domišljija, rad bi jo videl takšno, kakršna je bila, kakršna naj bi bila. Zato pa si še niti roke ni sva dala. Ker si je tudi ne moreva. Razen v domišljiji. Kaj sploh počnem tu, ali naj jo le še kaj vprašam? Kako živi v Chicagu, če prihaja večkrat v New York?

— Dvakrat, trikrat na leto.

— Poslovno?

— Ne.

— K prijateljem?

— K znancem.

Ta led se ne bo otajal, pod mano že ne. Ali naj še poskušam? Kaj mi je bilo treba sem! Vikica divje zarovari po torbici. Prižiga si cigareto: dvakrat, trikrat, no, končno! Ko bi mogel pogledati za njene kulise ali vsaj za njena sončna očala! Ne verjamem, da se še kdaj spomni na mlade dni, ali ji je kaj žal za Šmarjami?

— Čuj, koliko časa ostaneš v Chicagu? Lahko me pokličeš na tole številko, ná!

Sinja posetnica: VICTORIA BLUE DINING CLUB, 42 WALTON ST., CHICAGO, ILL. 60623 TEL. EA 6886805. Prav berem? Neverjetno! Skoraj bi se razvezal v presenečenju, a Vikice ni gor k meni. Pogled ji drsi bogvekam. Ali to pomeni, da sem odpravljen, dokončno odpuščen? Da lahko grem? Vikica se še vedno ne potrudi, da bi si snela očala. To je tako, kot bi se pomenkoval s sfingo ali pa s sanjo. Med njo in mano zeva nepregledna širjava prostora in časa. Stojim tu ob njej v soncu, oddaljen od nje tisoč sonc. Sploh se ne moreva srečati. Ona od časa do časa pogleda k meni gor, pogledajo me temna očala. Med nama je tema v sončnem letalu. Kako dolgo bom še tu? Kako dolgo sem že tu?

Pritajena glasba začenja odrešilno medleti, ali prav slišim?

— Pristanek na letališču O'Hare čez približno petnajst minut. Vreme v Chicagu vlažno, temperatura zraka štiri stopinje, vidljivost...

Hvala, stevardesa!

Res se začenjamo blago nagibati, potniki se zganejo, oživijo. V globoki dalji se začenja risati Michigansko jezero. Zdaj zakipi v belosinje obi-

lje, zdaj se spušča in izravna, pa spet razgubi pod okni.

Tako je torej s tem. To je razpad spomina. Vogrič pa še kar naprej spi. Vogrič, ki vse razume, pri njem ni nič nejasno. Vogrič plava v življenju brez predznakov, odtenkov in podtonov. Tako se pogovarja tudi v našem predstavnistvu. Hitro, tehtno. Popiševa zaloge. Popis se ujema s tistim, ki so ga opravili v predstavnistvu že prej. Vogrič odloči: pohištvo ostane v skladišču. Povečali bomo reklamo in če ne bo nič, gremo v razprodajo. Tako se dela. Skleneva pripravljalni pogodbi s poslovnimi družabniki. Vogrič ju sklene, jaz sem samo komisija, za dodaten podpis. Dokončne določbe bomo oblikovali doma in pogodbi poslali v podpis predstavnikom. Zdaj bi moral Vogriču povedati, da imam še opravek. Ali bo pritiskal za mano? Pa saj še niti ne vem, ali naj grem. kakšen smisel ima izkopavati iz groba spomina nekaj, kar je že nepreklicno strohnelo? Nekaj, česar ni nikjer več? Kaj me zavezuje, da bi stopil k njej, sošolka gor ali dol? Vljudnost. Nekaj prostega časa. Njena nedostopnost, ki me predrzno izziva. Njena nedoumna posetnica. — Dovolj bo, če telefoniram.

Ni je doma. Postaren moški glas vljudno prepričuje, da ima naročilo, naj povpraša, kdo kliče. Vse je urejeno, kar povem naj, kam naj me pride iskat, čez pol ure bo že tu, če mi je prav.

Res prispe v pol ure. Slok, že zguban črnc. Zunaj dežuje s snegom. Limuzina skoraj neslišno drsi, škripljejo le brisalci. V križiščih zavija na široko kot preko oceana. Nad ulicami se ponuja mrak. Najbolj otožen hip dneva. Črnc išče parkirni prostor, potem se premisli in nerodno ustavi ob vrsti drugih vozil. Ko izstopim, se posloviva in odpelje naprej. Življenje z ulice butne vame, ves sem zviharjen. VICTORIABLUE letijo po zgradbi dol skoraj na pločnik živomodre črke svetlobnega napisa. Potopim se v notranjost, skozi razkošna nihajna vrata padem v kvadratasto dvorano s kakimi dvajsetimi omizji ali manj, pregrnjenimi s prti iz belega damasta. Pristopi livrirano dekle in mi z roko pokaže k mizi, ki jo od soslednjih ločujeta poslikana zaslona; med zaslona so razporejene vse mize ob stenah. Sedem v notranji del, da imam pred sabo ljudi. Ni polno. Mirna restavracija.

Nenadoma obsedi pred mano, vihravo nasmejana. Kar privzdiguje jo kot žrebico. Pomislim: na odru sva, vse se je zagledalo sem. Dahnem: Si prišla...

— Tak pride zlat oblak na večerno nebo, ali sem prav povedala? Drugačna je, se zdrznem. Drugačna, kot sem mislil. Všeč si je in zmagošlavno se nasmiha, da se ji težek krožni ovratnik prevesi na drugo stran. Nekje so jo morali narediti dobre

volje. Čutim po njeni težki sapi, ki kdaj zapluskne vame in me omamno objame kot kloroform. Na lepem pripoveduje, pripoveduje, hiti s cigaretami. Ničesar še ne prinesejo. Družina? Samo tega je še čakala. Družina — to so vendar gostje, kajpak njeni gostje! Moški? Še vprašam!

— Nisem ti še povedala, da sem bila fotomodel. Delala sem reklamo za... kaj misliš, za kaj? Vem, kaj si zdaj misliš, pa se motiš! Ponujala sem slušne naprave, ja, res. Pred tem pa... no, saj zdaj ni pomembno. Bil pa je, ko že sprašuješ, frajer, producent za reklamne filme, ampak je končal New York Institute of Photography. Strašen playboy. Nekaj časa je trajalo, me je držalo, priznam. Santa Monica, Las Vegas, Long Beach — potem sem se osvobodila.

Zdaj imam malo več poguma, kri se začenja vračati, ko vse to poslušam. Kaj pa kakšen Slovenec, dregnem znenada.

— Ti, kaj bi večerjal?

— Kar imaš, imate...

— Zate vse.

— Potem bi pa... malo kraškega pršuta s teranom.

Vikica ostane prisebna. Kot da je prav to že zdavnaj naročeno. Pijačo takoj prinesejo, nekakšno črno vino, bomo videli. Vikica naredi dolg moški požirek. Črno vino me skoraj spomni na šmarske plante. Ali tudi njo? — Naj ne začenjam s tem! Vikica se ne slepi, se ne vara. Kar je v Šmarjah, je še tudi kje drugje. Domovina je tam, kjer je dobro. Vendar bi moral to tudi sam doživeti, moral bi prestati, potem bi pa razumel. Tako. Vikica se trudi. Jaz — ji verjamem, bo že res, kaj jaz vem. Kdo bi si mislil, da je ni več v Šmarjah in da Šmarij ni več v njej.

— Ne. Jaz imam tega že dosti. Pa tako prijeto sva se prej pogovarjala. Kaj bova zdaj to, kaj bi poveljevala poreklo, domovino, slovenstvo! To je laž. Če je kdo tako zaveden, kaj pa potem rine od doma, zakaj pa potem ne ostane z domovino v dobrem, v slabem? Zakaj jo stisne drugam, ker bo tam več zaslužil, ušel kazni ali kaj jaz vem, kaj. Ali pa naj ne jadikuje po nekakšnem domu. Jaz na primer le zato nisem Slovenka v tem smislu: Slovenka sem samo toliko, kolikor sem se po naključju na Slovenskem rodila slovenskim staršem. Drugače pa sem to slovenstvo hvalabogu prebolela. Že ko sem tu nastopala s plesno skupino Slovenskega radijskega kluba, kamor so me vpisali sorodniki. Kar naprej je bilo: Kje je moj mili dom, mili dom, miiiili dom, kje je deželica, deželica, dežeelica... pa nageljni pa avbe pa... nevidne solze...

Udari me spoznanje, da ima navsezadnje prav. Domotožje je izmislek in pretveza slabičev. Do-

movina je pravljica dežela, kičast spomin iz mladosti. Amerika je življenje, poplava življenja; samo po sebi razumljivo in naravno bogastvo neomejenih možnosti; prostrani oder udejstvovanja, poslovnega tveganja, slave, udobja; edina in malone edinstvena resničnost, ki s svojimi tipalkami sega čez obzorja in ima v sebi vse, kar življenje obvladuje, kar terja in kar ponuja.

Prinesejo jed. Dama skoraj ne pokusi. Govori, govori. Včasih me oplazi misel, da prepričujem bolj sebe kot mene; vnema se in vžiga in še bolj hlastno poteguje cigareto. Oprimem se prebliska, da sta ves njen nenadni kričeči pogum in vsa njena trdovratnost junaštvo brez slave, mučeništvo brez obstreta, slepo prepričevanje — koga? Minulost pa vsiljivo ves čas nekaj prišepetava. To je minulost, v kateri sva bila oba, in minulost, ki je zdaj v njej in v meni, a v meni še skoraj vsa, v njej pa je je komaj še kaj. Ali pa se mi samo tako zdi. Ali pa je bolj ameriška kot večina njenih vrstnic, rojenih v Ameriki. Kakšno nesmiselno srečanje! Vikica pije, meni se zdi, da ji kar naprej natakam.

Slovenska družina ima na mizi mladiko

Naročite jo na naslov:

Mladika, 34133 Trst, ul. Donizetti 3

Mama? Je v Švici. Je bila že tu, pa se je vrnila. Živi tam s tistim svojim. Bila sem pri njej, dvakrat, pa slabo živi, staro stanovanje, nič od življenja, ampak ne morem pomagati, noče sem, noče ničesar od mene. — V Šmarje? Ne, to pa ne, zakaj? Saj nimam nikogar tam. Naj se hodim jokati tja, ali kaj bi rad? To že dolgo ni več moj svet in tudi tak ni več, kot je bil, nočem se priti z nečim, česar ni več. Na primer šola, ne? Kaj je šola? Notri so pisarne, nova je menda spodaj pri postaji. Pa kostanjev drevored, zakaj so ga posekali? Pa kaj še... ja, graščina je baje zdaj zdravstveni dom, park zanemarjen, pa kaj še vse! Šmarje so zdaj nekaj, česar ni več. Vidiš, vse vem. Vse! Več vem kot ti! No, povej, kdaj so pozidali cerkev Marijinega rojstva! No? Viš, ne veš. Jaz pa vem. Leta 1637, da boš vedel. Nisi prepričan, ne? Še preveriti ne moreš, ko ne veš, vidiš? Jaz pa vem, pa živim v Chicagu, ne v Šmarjah. Pa že več kot dve desetletji me ni bilo tam.

Vikico stresa besno zmagošlavje. Pomigne, naj prinesejo še vina. Kaj se pravi, še se rodiš in živiš takole med dvema svetovoma, če poznaš in razumeš oba, pa ne moreš ničesar narediti, da bi ju v sebi prepoznal, ju spoznal in med sabo zbližal, pa hrepeneti, omahovati in vse življenje loviti ravnovesje, imeti dve domovini, pa nobene, biti povsod doma, pa ostati večno tujec, živeti tako v medprostorju in medčasju.

— Vikica, ti se bojiš priti domov!

— Lej ga! Saj sem doma! Doma! Ampak zdaj daj pa res že mir s tem!

Mrzlično se poganjam za besedami, da bi zaježil širok veletok molka, ki je začel neustavljivo dreti med naju. Silovito jem, da kaj počnem. Vikica pa le tu in tam dregne z vilicami in pije in kadi, kadi. Ni verjela, ni si mislila, da jo bom obiskal. V letalu je bila utrujena. Pa slabe izkušnje ima s svojimi rojaki, ki živijo tu. Vsi začnejo tako kot jaz: kako je kaj v starem kraju, kdaj si bil nazadnje, imaš tam še kaj domačih, si šel težko nazaj, si pogosto pišete... Vikici se že malo zapleta.

— Daj, povej raje, kako ti živiš, imaš družino, kaj pa drugega?

Vikici zleti na tla vžigalnik. Skloni se pod mizo. Dolgo traja. Sklonim se še sam, da ji pomagam, mogoče je padel bolj k meni. Isti mah postavi ona vžigalnik že na mizo, slišim. Spet se zravnam, ne morem pa ujeti njenega pogleda. Strmi nekam postrani v mizo in si z levico mane obrv. Preveč sem spila, reče polglasno in mislim, da sva se stresla oba z mizo vred. Res. Uplahnila je, kaj naj še počnem z njo? Nenadoma se usekne in spet začutim, kako se zgane miza. Potem zapre torbico, oči ima še vedno pred sabo na mizi. Ličilo z leve veke se ji spoteguje na lice. V oči pa ji ne vidim. Rad bi zmanjšal težo molka, sežem po kozarcu, ga nagnem; skoz dno, ko pijem, opazim, da Vikica zaniha z glavo. Golči.

— Preveč sem spila... preveč sem spila... solz...

V hipu se hrupno dvigne kot raketa in zgine med mizami. Jaz pa kar tako. Na sebi z bolečino začutim oči gostov. Začutim, kako so se nehali pogovarjati. Ves šumim in se mi dela mrak. Iz svojih nedolžnih dalj sem bedno zdrsnil v trdo tukajšnjost in se ne znam več odlepiti od samega sebe. Ne najdem se v tem prostoru in času. Saj nisem toliko spil? Menda ne bom kar naprej ždel na tem pogorišču. Vračam se v svoj prostor, v svoj čas. Tu me ni. Vikica me sploh ni videla. Ne poznam je. Sploh nikoli je nisem poznal. Čas je zabil njen živost in resničnost v prostoru, v katerem živi. Ni je v meni in mene ni v njej. Vsak svojo sedanost imava. Vsak svoj prostor in tudi najin čas ni isti.

Kaj zdaj še čakam?

Lauri (prav tam 172); *Larecich* v Trstu za fašizma → *Lauri* (prav tam 143). Na Vzhodu imamo še značilne priimkovne oblike *Lovrenko* (ZSSP PT), *Lovreko* (ZSSP Gornji grad). Vse kaže, da je tu doma tudi *Lovernjak* (ZSSP MB), *Lovernjak* (ZSSP Prekmurje in Ljutomer), *Lauvergnac* (TS).

Zelo številne so tudi priimkovne oblike, ki izhajajo iz apokopiranega hipokoristika *Lovr-*. S formantom *-a*: *Laura* (ZSSP PT, MB), BUNC 80 piše *Lavra*. S formantom *-e*: *Lavre* (ZSSP Dravograd, Slovenj Gradec), *Laure* (ZSSP KR, Slovenj Gradec, Brežice, MB), *Lore* (ZSSP LJ), *Lavre* (KOŠTIÁL 626 Koroška, Štajerska), *Lovre* (BREZNIK 626); s formantom *-o*: *Lovro* (ZSSP LJ); z *-ec*: *Lavrec* (BUNC 80); z *-áč*: *Lovrač* (ZSSP Kamnik, Litija, LJ), *Lavrač* (ZSSP Litija, Šmarje, LJ); KOŠTIÁL 626 Primorska, Gorenjska); z *-ih*: *Lavrih* (ZSSP Litija, Krško, LJ, NM, Kočevje), zapis *Laurich* in *Lourich* lahko velja tudi priimkovni obliki *Lavrič*, *Lovrič*, gl. nižje; z *-iha*: *Lovriha* (ZSSP Šmarje; BREZNIK 262 v Selški dolini iz l. 1691; Devin-Nabrežina, Dolina, TS), *Lavriha* (ZSSP Šmarje, NM; Dolina, TS, tu za fašizma → *Laurica*, prim. PIZZAGALLI 252, *Lauriha* in *Lauric(h)a* → *Lauri*, prav tam 143); z *-ič*: *Lovrič* (ZSSP Štajerska, Idrija, Tolmin; v zapisu *Lovrich* TS, tu za fašizma → *Lauri*, prim. PIZZAGALLI 143, 254), kot hišno ime v terskem Bardu 1772 *Bobbera Giuseppe Lourigh* (ROTTOLLO, 128), *Lavrič* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, LJ, NM, Kočevje, Ilirska Bistrica; v zapisu *Lavrich* TS), *Laurič* (ZSSP Štajerska, LJ), *Laurich* (ZSSP LJ; v Trstu za fašizma → *Lauri*, prim. PIZZAGALLI 143; a v tem primeru je lahko prišlo do ozmoe z obliko *Lavrih*!); z *-iša*: *Lovriša* in *Lavriša* (ZSSP LJ; BREZNIK 262 Horjul); z *-in*: *Lovrin* (ZSSP Litija, Črnomelj, LJ), *Lavrin* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, LJ, GO).

Posebno na Zahodu se je razvila družina priimkov iz imenske oblike *Lovre/Lavre* in sicer iz osnove za stranske sklone *Lovret-/Lavret-*: *Lovretič* (KOŠTIÁL 626 Gorenjska), *Loretitsch* (ZSSP Kočevje), *Lavretič* (KOŠTIÁL 626 Benečija), zadnji dejansko v zapisih *Laurentig* (SPZM Nadiško območje, UD), 1602 *Arne lurretigh* v Hostnem, *Antonio lurretig* v Srednjem (MISSIO), *Lauretic* za fašizma v Foglianu in Redipuglii → *Laurenti* (PIZZAGALLI 164), *Loretič* (KOŠTIÁL 626 Štajerska), tudi z nosnikom *Laurentig* za fašizma v Tržiču, Ronchi d/L in Staranzanu → *Laurenti* (PIZZAGALLI 170, 174).

Pri nadaljnji skupini priimkovnih oblik se je apokopirani hipokoristik *Lovr-* reduciral v *Lov-*, pri čemer se je nenačelno diftong pred soglasniki lahko monoftongiziral v *u*: *Lovka* (ZSSP LJ, Kočevje), *Lovko* (ZSSP Logatec, Krško, Dravograd, LJ), *Lavko* (KOŠTIÁL 626 Štajerska); *Lóvša* (ZSSP Gorenjska, Krško, MB, LJ), *Lovšé* (ZSSP Kamnik, Štajerska, LJ, NM, GO; V Trstu za fašizma *Louschê*, *Lousche* → *Lussini*, *Lussi*, prim. PIZZAGALLI 254), *Lovšin* (ZSSP KR, Notranjska, Dolenjska, Štajerska, LJ, GO Tolmin), *Lušin* (ZSSP Štajerska, LJ, Tolmin); *Lovšina* (BREZNIK 262 Preska), *Lovžina* (ZSSP Krško), *Lušina* (ZSSP Litija, Gorenjska, Krško, LJ, NM, Tolmin), morda še *Luša* (ZSSP Logatec, Ilirska Bistrica), *Lušek* (ZSSP Dravograd), *Lušenc* (ZSSP Slovenj Gradec, MB), *Lušič* (ZSSP PT), pri katerih je možna interferenca z imenom *Lucas* in z vodnim imenom *Luša*, desnega pritoka Selščice pred Škofjo Loko.

Brez nadaljnje zgodovinske raziskave si ne upam priznati slovenskega izvira priimkom *Lavrov* (ZSSP MB), *Lovrinich* (za fašizma v Tržiču in Staranzanu → *Laurini*, prim. PIZZAGALLI 166), *Lovrinovič* (ZSSP Konjice; v zapisu *Lovrinovič(h)* TS, za fašizma v Tržiču → *Laurini*, prim. PIZZAGALLI 166); slednji je menda hrvaški priimek, kakor je go-

tovo hrvaški v Trstu prisotni *Lovrovich*, za fašizma na Tržaškem in Goriškem → *Lorini*, prim. PIZZAGALLI 254.

V ZSSP je še skupina priimkovnih oblik, ki utegnejo biti iz našega svetniškega imena, a so atipične ali tuje in se jim iz previdnosti ognem.

* * *

V krajevnem imenoslovju je naš hagonim kar bogato zastopan. Po njem imajo ime naselja *Šlovrenc* pri Gorici, it. *S. Lorenzo di Mossa* (ATLAS 139/A2), *Šentlovrenc* pri Trebnjem (150/B2), *Lovrenc na Dravskem polju* (69/A3-95/A1), do l. 1952 uradno *Sv. Lovrenc na Dravskem polju* (KLS IV, 404), *Lovrenc na Pohorju* (40/A3), do l. 1952 uradno *Sv. Lovrenc na Pohorju* (KLS IV, 234), it. ime *S. Lorenzo* za *Jezero* v dolinski občini (179/A3); *Laurini*, it. ime za *Brajdo* pri Tavorjani (98/B3), so iz hagonima izpeljana slov. priimkovna oblika v množini; iz priimkovne oblike je tudi ime naselja *Lovranovo* pri Cerknici (165/B2; KLS I, 48). Pri imenu naselja *Lavrovec* v logaški občini (124/B3, dejansko A-B/3; KLS I, 182) ne morem brez zgodovinskega gradiva ugotoviti, ali je iz hagonima ali rajši iz apelativa *lápór* (prim. razlago toponima *Lávrica* v ESSJ II, 124 p.g. *lápór*). Dve gori imata ime *Sv. Lovrenc* (98/A3 pri Podcerkvi, it. Valle, v zahodni Benečiji; 120/B3 pri Grgarju), pri Škofji Loki je še *Lovrenška gora* (105/A3). Na Pohorju je še vodno ime *Lovrenška jezera* (65/B1).

Zelo številna so po vsem slovenskem prostoru imena zaselkov oz. cerkvic *Sv. Lovrenc* (ATLAS...): kakor vedno prevladujejo pri naseljih ljudska imena, pri zaselkih kulturna imena po cerkveni rabi. Zaselek *St. Lorenzen* pod goro *Lorenzenberg* pri Labotu, le nekaj kilometrov onkraj državne meje pri Dravogradu, sta že v nemškem okolišu.

Pri imenih drugih zaselkov smo lahko gotovi, da izhajajo iz svetniškega oz. osebnega imena ali iz njega izpeljanih priimkovnih oblik, kolikor sovpadajo z dokumentiranimi imenskimi oblikami: *Lovrenc* pri Libušnjah (100/A1), drugi pod Uršljo goro (ATLAS 62/B1 ima v seznamu *Lovrenc*, na karti pa *Lorenc!*), *Lorenc* pri Suhem Vrhu (13/B3) in na Pohorju (38/B2), *Loren* pri Sp. Pesnici na avstrijskem Štajerskem (16/A3), *Lavrič* pri Žalcu (90/A2), *Lovrič* v Lovkovcu pri Čepovanu in pri Mirnem na Dolenjskem (121/A2; 131/A3), *Lovriš* pri Kneži (101/B3 v seznamu, dejansko A3-B3 na karti), *Lovrin* v Polhograjskem hribovju (125/A1), *Lovrinc* v Savinjskih Alpah (61/A3), *Lovrenjakov Breg* v Prekmurju (8/A3), *Lavret* pri Žužemberku (169/B1), *Loretovše* pri Ajdovščini (142/A3), *Lovran* pri Žireh (123/B2).

Pri nekaterih si ne upam trditi ničesar dokončnega, saj ne razpolagam z zgodovinskim gradivom: tako je pričakovati, da je *Loret* pri Izoli iz lat. *lauretum* "lovorjev gozdič"; *Lavrica* pri Mirnem na Dolenjskem (151/B1), *Lavra* pri Škocjanu na Dolenjskem (153/B3) in morda tudi *Lavreček* v Trnovskem gozdu (142/B2) imajo lahko opraviti z laporem.

* * *

Preseneča, da nismo nikjer, ne v osebnem, ne v krajevnem imenoslovju, zadeli na koroške in gorenjske imenske oblike s švapanjem, kakor ga izpričuje osebno ime Lovreta Kuharja v psevdonimu Prežihov Voranc.

Lazarus

Latinska imenska oblika je istovetna z grško iz nove zaveze *Lázarus*, ta pa približno posreduje novejšo aramajsko *La'zâr*, v kateri se zrcali v okrajšani obliki hebrejske *El(ê)azâr*: hkrati se neokrajšana imenska oblika ohranja

v latinski *Eleazar(us)* in grški *Eleázar*. To je hebrajsko teoforično ime, sestavljeno z *El-*, okrajšavo za *Elohim*, eno izmed neizgovorljivih božjih imen, in glagolom 'azar »pomagati«; pomen imena je torej »Bog ti je pomagal« v zahvalo za dolgo zelenega otroka. Cerkev časti 17. decembra sv. Lazarja iz Betanije, Marijinega in Martinega brata ter Jezusovega prijatelja, sam Jezus ga je obudil od mrtvih. Lukov Vangelij omenja še prosjaka Lazarja, ki je, poln gnojnih ran, sedel pred vrati palače bogatega Epulona in je po smrti šel v nebesa, medtem ko je bogatina pogoltnil pekel. Cerkev časti še 11. februarja milanskega škofa sv. Lazarja, 23. februarja sv. Lazarja, duhovnika in meniha v Konstantinoplju, 27. marca sv. Lazarja, mučenca v Perziji, 12. aprila sv. Lazarja, diakona v Trstu, in 17. julija sv. Lazarja puščavnika.

Tudi apelativ *lazaret* ima opraviti s tem hagionimom: prvo izolacijsko bolnišnico je beneška republika ustanovila na lagunskem otočku *Santa Maria di Nazareth* in so zato Benečani v XV. stoletju imenovali to bolnišnico *nazareto*, toda že sredi XVI. stoletja se pojavlja novo ime *lazareto*, nastalo po kontaminaciji z bližnjim otokom *San Lazzaro*, na katerem je že leta 1182 bila bolnišnica za gobavce in reveže (TAGLIAVINI I,432).

Ime zasledimo v slovenskem prostoru pri slovenskih nosilcih komaj proti koncu XV. stoletja: koprski meščan s tem imenom, ki ga KEBER 250 ugotavlja že v XI. stoletju, bržkone ni bil Slovenec, kakor je nemogoče ugotoviti etnično pripadnost številnih tržaških meščanov z imenom *Laçarus*, *Lazarus*, *Lazerus* in še *Lazarinus* in *Lazara* od začetka XIV. stoletja naprej. Drugi viri s poznega srednjega veka na slovenskem Zahodu imena ne poznajo. Ime je moralo biti med Slovenci redko, če ga srečamo komaj 1494 *Lasar*, kmet v Repnu (KOS II,217), *Lasar Vinckler*, kmet na Proseku (KOS II,219). CRACINA 207 ga izpričuje tudi v Nadiškem prostoru: 1544-73 je bil *P. Andrea Lazara* ali *Lazarino* vikar pri Sv. Lenartu, toda o njem ne vemo, odkod je bil. Rajši bomo sprejeli Cracinov podatek, da je to izumrli priimek pri Sv. Lenartu. (Vsekakor moram ob ti priložnosti popraviti razlago priimka *Lazar* v SPZM!) Daljnji dokaz o redkosti tega svetniškega imena med Slovenci je majhno število priimkov, ki so mu sledili. Najpogostnejši med njimi ponavlja svetniško ime v slovenski obliki: *Lazar* (ZSSP vsa Slovenija; nekoč je bil prisoten, kakor smo videli, tudi pri nadiškem Sv. Lenartu). Toda že ob tem primarnem priimku se ne morem znebiti vtisa, da je možno kako — čeprav redko — križanje z apelativno osnovo *laz*. Priimek *Lazar* so v Trstu in Dolini za fašizma poitalijančili v *Lazardi*, *Lazzari* (PIZZAGALLI 117,143,171); morda je tu obravnavati tudi tržaško obliko *Lazzer* → *Lazzeri* (PIZZAGALLI 143), ki je istovetna z *Lazer* (ZSSP MB). Z rezervo omenjam *Lažar* (ZSSP Kamnik). Mimo te primarne priimkovne oblike lahko beležim le nekaj patronimikov na -ič: v Trstu berem *Lazarich* → *Lazzari* (PIZZAGALLI 143) in *Lazzarich* → *Lazzari* (prav tam 124,143,252), ki nima ustrezne priče v osrednjem slovenskem prostoru in za katerim slutimo predvsem hrvatsko poreklo; a tudi *Lazarovič* (ZSSP LJ), *Lazarovich* (Tržič, UD; na Tržaškem → *Lazzarini*, prim. PIZZAGALLI 143), *Lazarevič* (ZSSP CE, Sežana) lahko izdajajo hrvatski izvir. V Sloveniji živi še italijanska priimkovna oblika *Lazzarini* (ZSSP LJ), hiperkorigirana v *Lazarini* (ZSSP KR, Krško, LJ).

Težko si je predstavljati, da bi mogli v tem primeru pričakovati kak hipokoristik in sprejeti v to poglavje priimkovno obliko *Lazič* (ZSSP CE, LJ), saj govori že razširjenost pri-

imka *Lazič* po slovenskem prostoru (ZSSP MB, Gorenjska, Ilirska Bistrica) o tujem poreklu, povrh je v tem primeru težko zagotavljati zvezo s hagionimom.

Krajevno imenoslovje pozna le zaselek Sv. *Lazar* pri Pregari (ATLAS 210/A1) in enajst zaselkov *Lazar* v zahodni polovici slovenskega prostora od zaselka pri Zabraškem jezeru na Koroškem do dveh zaselkov v Suhi krajini (ATLAS 33/A1,92/B2,104/B3,123/A2,124/A2,128/A2,143/A3,144/1,149/A2,168/B2,169/A3). Pa še moramo opozoriti na prisotnost zaselka *Laze* pri *Lazarju* pri Stični (149/A2).

Tudi *Lazaret* je redko ime pri nas. Srečamo ga le na istrski obali, to je v italijanskem pasu Istre: naselje v miljski občini, it. *Lazzaretto* (ATLAS 193/B1) v bližini istoimenskega zaselja, danes mejni prehod; in pokrajinsko ime v neposredni bližini cerkve v Bertokih (194/A2).

Leo

Pogostno pri antičnih narodnih (lat. *Leo*, gr. *Léon*, hebr. *Lais*) in pri primitivnih ljudstvih, ime je zooantroponim temističnega izvira: imelo ga je kar 13 rimskih papežev, med njimi sv. Leo II. pričevalc, ki ga Cerkev praznuje 3. julija, in še cela vrsta svetnikov (TAGLIAVINI I,220).

V obliki *Leon* je ime prisotno v slovenskem prostoru zgodaj, v poznem srednjem veku celó pogostoma (KEBER 253): 1354 *Leuno de Bagnollo*, *fillius Stefani Murge de Bagnollo ...dictus Leus... dictus Leunus... Leuno condam Stefani Murgot* (BM), 1373 *Leonus*, kmet v Koritnici (KOS I,68), 1377 *Leo de Rismagna* (CAP CERE I, c.87r.), 1376 *Leo de Bagnol* (prav tam, c.87v.). V Benečiji ni v tem času izpričano, a živi tik ob njeni meji: 1508? *per leonum quondam dominici thubetti de nimis* (ČERNJEJSKI RKP.,c.12v.).

Vtis imam, da je to ime živelo pri nas nekaj stoletij le kot importirano ali modno ime, bilo pa je le toliko razširjeno, da je nastal priimek *Leon* (ZSSP CE, GO), ki živi danes ob tujih *Leoni* (ZSSP Postojna) in *Leonov* (ZSSP LJ).

Edina sled tega imena v krajevnem imenoslovju je ponovitev imena ali priimka pri zaselku *Leon* pri Mirni Peči (ATLAS 170/B1).

Leonardus

Ime je germansko (sestavljeno je z *leo*, *lewo* »lev« in *hart* »močen, pogumen«, pomeni torej »močen, pogumen kakor lev«) in se je po Evropi razširilo iz Francije. Cerkev praznuje 6. novembra sv. Lenarta opata in pričevalca, učenca sv. Remigija, ki je živel v VI. stoletju; časti še 18. januarja sv. Lenarta, puščavnika v Marmontierju, 9. julija sv. Lenarta, mučenca v Gorkumu na Nizozemskem, 13. julija sv. Lenarta, mučenca v Brescii, 15. oktobra sv. Lenarta, opata v Corbignyu, 26. novembra sv. Lenarta iz Porto Maurizia, 8. decembra sv. Lenarta, puščavnika v Dunoisu, in 30. decembra sv. Lenarta, opata v Cellesu (TAGLIAVINI I,380).

Če je ime danes zelo redko (KEBER 251) in — dodal bi — je bilo redko v vseh stoletjih od reformacije naprej (Cankar ga rabi v *Grešniku Lenartu*, a vemo, da ima rad nenavadna in arhaična osebna imena), je bilo zelo priljubljeno v srednjem veku. KEBER pove, da je izpričano v slovenskem prostoru od XII. stoletja; tudi na Zahodu ga srečamo v visoki količini bodisi v latinskem zapisu bodisi v živih oblikah. *Leonardus* je ime Slovincem ok. 1240 v rezijski Bili (KOS II,299), ok. 1300 v Ažli in drugje (KOS II,281,278), 1373 v Selih (KOS I,66), 1393 v Kujiji (CASTEL-

LO 9-10), Žumajah (16), Sedliščih (34), Sedilah (46,48,59, 153,164), a Slovence s tem imenom najdemo tudi zunaj Terske doline v bližnjih furlanskih središčih; o njih slovenskem poreklu pričajo očetni determinativi: *Leonardus filius Brizis* v Čenti (81,93), in *Fregelacho Leonardus quondam Rizogne* (107), *Leonardus filius Pithilini* v Čenti (175). Tudi v Trstu so od začetka XIV. stoletja številni Slovenci zapisani z latinsko imensko obliko: 1308-10 *Leonardus de Sesana* (CAP R. c.7r.,8r.,9v.,26r.), 1316-18 a *Leonardo de Praprot* (CAP Q. c.8v.,10v.,23v.,24v.,27v.,29r.,38v.), 1395 *matris Leonardi de Brixoviča* (CAP CERE II,c.26v.), 1397 *Dominice uxoris quondam Leonardi Lisice* (prav tam. c.31r.), 1401 *filii Leonardi de Otoian*, *Lonardi de Otoiano* (CAP CERE III,c.7r.,10v.; to je Lenart iz Utovelj ali, zaradi možne deglutinacije dozdevnega predloga, iz Dutovljan), 1405 a *Leonardo de Comen clerico* (prav tam, c.33v.), *Leonardi de Pliscoviča* (prav tam, c.35r.), 1406 *Leonardi de Comin dicti Tocibity* (prav tam, c.37v.) in še drugi. Tudi v ČERNJEJSKEM RKP. beremo nekaj latinskih imenskih oblik za slovenske nosilce: 1459 *Swan de peruona de czer-no et... leonardus czech* (c.1v.; Zuan, sin Prvonje iz Černjeje, in... Lenart Čeč), 1459? *leonardus quondam pauli de cergneo inferiorj* (c.3r.; o njem ne moremo biti gotovi, da je bil Slovenec; tudi sosednji Furlani imajo isto ime, na pr. 1486 *juxta leonardum tintinj in Nimis*, c.4r.), 1508? *le-ondo de stephano molinar de platischis* (c.15r.; tu manjka očitno okrajšava za *r* in je brati *Leonardo*).

Bogato je izpričana tudi slovenska imenska oblika *Lénart*, ob kateri velja pripomniti, da je podobna furlanski *Lenàrt* (*Leonàrt*, *Nart*, *Lenàr* ipd. PIRONA 1531). Polatinjen zapis take imenske oblike najdemo že 1206 pri predstavniku tržaške patricijske družine *Leonardus de Leo gener Bernardi Čeche* (SSMM 673, c.11v.), ko nositelja težko opredelimo kot Slovenca, 1308-10 a *Lenart de vinea Melars* (CAP R. c.25v.), 1315-20 a *Lenardo*, a *Lenart* (CAP Q, c.60v.,65v.), 1373 *Lenart*, kmet v Polju (KOS I,69) in trije *Leonardus* (prav tam, 59,65,73), 1459 *Swan de lenard de Czerno* (ČERNJEJSKI RKP., c.lv.; Zuan, sin Lenarta, iz Černjeje), 1459? *laurencius filius lenardi de chaneuola* (prav tam, c.3r.; Lovrenc, sin Lenarta, iz Čenebole), 1497? *Lenard ibeatrix steipana* (prav tam, c.8r.; Lenart in Beatrix iz Tipane), *Lourenz sin lenarda suisonta* (prav tam, c.9r.; Lovrenc, sin Lenarta iz Vizonta), 1508? *Cristan jtomas istai-pana lunardoui ssini* (prav tam, c.11v.; Kristan in Tomaž iz tipane, Lenartovi sini).

Poleg teh »čistih« imenskih oblik beremo še številne druge, ki izdajajo romanske in germanske vplive - ti vplivi so lahko le v zapisu, - ali kar hibridne oblike: od ok. 1200 naprej beremo v KOSU (I,II,...) pisne imenske oblike *Lienart*, *Linahardus*, *Lennha(r)t*, *Liehart*, *Lien(n)hart(t)*, *Lin(n)hart* in v ČERNJEJSKEM RKP. 1459 *Leonard detepana et beatrix vxor dicti de Tepana* (c.1v.).

V taki obliki postane ime tudi že priimek: 1373 *Thomas Lenhart* (KOS ga obljublja v kazalu, a ga ni najti), 1523 *Swann Leonnardt* v Zdravščini (KOS II,191).

Medtem ko je aferetični hipokoristik redek in ga najlažje razlagamo kot furlansko interferenco (1393 *Nardus* v Čenti, CASTELLO 69), srečamo na Zahodu že v srednjem veku nekaj zanimivih apokopiranih hipokoristikov: 1352 *Dominicus condam Leyno de Brischa* (BM), 1370 *uxoris Leno de Bagnolo* (CAP CERE I,c.65v.), 1421 *in contrata S. Viti ...vinea quondam Stefani de Leno* (SSMM 673,c.40r.), *tenet domina Brida uxor quondam Stefani de Leno* (prav tam, c.41r.). Dvoglasnik, ki smo ga opazili v zapisu iz l. 1352, srečamo še dvakrat v zapisu celotnega imena 1360 *ser Lenart de Woglan* (CAP CERE I,c.19r.: Lenart iz Vogljan je

torej bil bogatin!) in 1368 *filie quondam Leinardi de Liffontanis* (prav tam, c.55v.). Oblike z diftongom *ej* ne moremo razlagati kot slovenske narečne oblike; pač pa so take oblike z alternacijo naglašene *e* in diftonga *ej* med likvido in nosnikom, ki vsekakor izpričujejo spremembo ozkega naglašene *è* v diftong *èi*, *èy* (mi bi pisali *é*: *éj*), značilne za tergestinsko (in mugližansko) narečje (prim. G.I. Ascoli, Cimelj tergestini, v Archivio glottologico italiano IV, 1878, str.359-360; o tem še isti avtor, *Saggi ladini*, v istem AGI I,1873, str.492). Gre torej za zapise slovenskih imen s pisnim vplivom tergestinščine vajenih zapisovalcev ali kar za uveljavitev tergestinske narečne posebnosti v mejnih slovenskih narečjih. Naj na tem mestu opozorim na popolno odsotnost študij o vplivu ladinskih govorov (furlanščine, tergestinščine, morda še mugližanščine), na oblikovanje slovenskih mejnih narečij oz. za prve čase po slovenski kolonizaciji na oblikovanje same slovenščine. Morda nam daje prav študij osebnega imenoslovja po svetniških imenih rimske Cerkve izredno dragoceno gradivo, da se lotimo proučevanja teh pojavov. Gl. na pr. nekaj pojavov p.g. *Maria Magdalena* in *Vitus*.

* * *

Najštevilnejši so priimki, ki v pisanih oblikah ponavljajo osebno ime: *Lenart*, *Lenard* (ZSSP Štajerska, NM, LJ), *Lenhart* (ZSSP MS, CE, MB, LJ, SPZM Staranzano, Tržič), *Lenhard* (ZSSP Dravograd, CE, MB), *Linhart* (ZSSP KR, PT: toda kranjski Linharti so češkega porekla!), *Linhard* (ZSSP MS); furlanska je oblika *Lenar* (ZSSP Tolmin), italijanske pa so *Leonardo* (ZSSP Tolmin), *Leonardi* (ZSSP Kamnik, Slovenj Gradec) in vsaj po zapisu *Di Lenardo* (SPZM Rezija; ZSSP LJ, GO), *De Lenardo* (ZSSP LJ), nemška pa je *Leonhard* (ZSSP Dolnja Lendava, MB).

Patronimiki s formantom *-ič*: *Lenartič* (ZSSP Tolmin, Litija, LJ, Konjice), *Lenardič* (ZSSP Štajerska, Gorenjska, LJ, GO; v zapisu *Lenardich* SPZM v San Canzian d'Isonzo, na Tržaškem za fašizma *Lenardic(h)* → *Lenardi*, prim. PIZZAGALLI 143, 253), hibridni *Leonardich* (SPZM Spilimbergo; TS) in *Leonardig* → *Leonardi* na Tržaškem, (PIZZAGALLI 143). Manjšalna/patronimična oblika s formantom *-ek* je *Lenartek* (ZSSP KR), sestavljene patronimične oblike pa so *Lenarčič* (ZSSP Gorenjska, Štajerska, Notranjska, LJ, NM; v zapisu *Lenarich* → *Lenardi*, prim. PIZZAGALLI 143) in *Lenaršič* (ZSSP MS, LJ, NM, Postojna); patronimični obliki *Lenarič*, *Lenačič* (ZSSP Dolnja Lendava) si na skrajnem Vzhodu težko razlagam, a spadata verjetno v to poglavje. Očitno furlanskega izvira sta obliki *Lenardis* (ZSSP LJ) in *Lenardon* (ZSSP CE, MB), medtem ko moramo pri italijanskih priimkovnih oblikah *Lenasi* (ZSSP Notranjska, Dravograd, CE, Slovenj Gradec, LJ), *Lenassi* (ZSSP Logatec, Laško, LJ, NM, Kočevje, GO), *Lenuzzi* (ZSSP MB) upoštevati tudi druge možnosti, da jih razlagamo. Atipična je videti priimkovna oblika *Lenartova* (ZSSP Tolmin).

Iz aferetičnega hipokoristika poznamo samo tuje priimkovne oblike: *Nardin* je bržkone furlanskega izvira (ZSSP Gorenjska, CE, NM, LJ, MB, Postojna, GO), italijanski so pa priimki *Nardini* (ZSSP Tolmin), *Nardone* (ZSSP Kočevje) in *Nardon* (ZSSP KR).

Zanimivejše, številnejše in nevarnejše so priimkovne oblike iz apokopiranega hipokoristika, saj moramo pri njih vpoštevati križanje s hipokoristikom *Lena* iz imena *Magdalena*. Te so: manjšalna/patronimična oblika s formantom *-(e)c* *Lenac* (ZSSP Tolmin; v zapisu *Lenaz* SPZM GO, UD, Cervignano; TS, Devin-Nabrežina; na Tržaškem za fašizma *Lenatz* → *Lena*, prim. PIZZAGALLI 143), *Lenc* (ZSSP MS, MB); s patronimičnim formantom *-ič* *Lenič* (ZSSP Lo-

gatec, Štajerska, LJ, Kočevje), *Lenic, Lenich* (TS); s formantom *-iša Lenisa* (SPZM UD; TS).

KOŠTIAL 626, BREZNIK 262 in drugi izvajajo iz našega hagonima tudi priimkovne oblike tipa *Lenko, Lenkič/Lenčič, Lenče, Lenček/Linče*: to je seveda možno in jih vse lahko opravičimo s formantom *-ko*, vendar imajo vsaj toliko možnosti in verjetnosti, da jih imamo za metronimične priimke iz osebnega imena (*Magda*)*lena*; obravnavaj jih bom rajši pod tem geslom.

* * *

Krajevno imenoslovje je ohranilo številna imena s svetniškim pridevkom: gorsko ime *Sv. Lenart* nad Trnovico v Zgoniški občini (ATLAS 159/B3), pokrajinsko ime *Šentlenart* pri Gornjem Lenartu pri Krškem (155/B2), ime naselij *Št. Lenart pri Sedmih studencih*, nem. *St. Leonhard bei Siebenbrunn* v Zilji (27/A2), it. *S. Leonardo* od. 1300 *Sancus Leonardus*, KOS II, 1599 *de S.to Leonardo de Schiavoni*, MISSIO, do sedemdesetih let prejšnjega stoletja še uradno *S. Leonardo degli Slavi* v dolini Arbeča, slov. učeno ime *Sv. Lenart* ob ljudskem *Podutana* (119/A1) in še številna imena zaselkov oziroma kar podeželskih cerkvic (KEBER 251 pove, da je v Sloveniji 57 cerkva sv. Lenarta) začeni s tremi *Št. Lenart* na Koroškem (57/A1, 57/A2, 59/A1), *Šentlenart* v Mislinji (64/B2) in osemnajstimi *Sv. Lenart* v ATLASU po vsem slovenskem prostoru všteveši enega na Remšeniku na Koroškem (60/A2) in dvema v nadiškem prostoru (98/B2, 119/A1), sicer gl. ATLAS.... K njim je dodati zgodovinski zapis 1499 *Sand Lienharten* za Col nad Ajdovščino po ondodni cerkvi (KOS II, 260, 261). Zagonetka zase je ime *Šentlenart* (KLS III, 46) za naselje, oddaljeno 1 km od Brežic, za katerega isti vir pojasnjuje, da je "prej" (doklej? do zlega leta 1952?) bilo *Št. Lénart*; v neposredni bližini je naselje *Górnji Lénart* (KLS III, 34; ATLAS 155/B2) z ljudskim imenom *Tirget* ali *Črét* (KLS III, 34). Sledijo imena (danes) brez svetniškega prilastka: *Lénart* v *Slovénskih Goricah* je sedež občine (ime je odsotno v kazalu KLS IV, opis je pa le na str. 76; ATLAS 43/B2), sledijo *Lénart na Rêbri* pri Cerkljah (KLS I, 163; ATLAS 85/A3), *Lénart nad Lúšo* pri Železnikih (KLS I, 365; ATLAS 104/B2) in *Lénart pri Górnjem Grádu* (KLS III, 221 v tem primeru pove, da se je kraj imenoval 'prej' *Sv. Lénart*, ljudsko *Šentlénartski Vrh*; ATLAS 87/A2). Svetniški pridevek sta nadalje izgubili gorsko ime *Lenart* na Kočevskem (ATLAS 202/A1) in zaselek — v ATLASU je v kvadru 39/A3 označena samo cerkev — *Lenart* na Pohorju. Pri ostalih dveh imenih zaselkov *Lenart* pri Vojniku in pri Idriji (ATLAS 91/A1, 143/B1) imamo lahko opraviti z osebnim imenom. Omeniti mi je še zaselek *Lenarč* pri Žireh (ATLAS 123/B2) in dva zaselka *Lenarčič* v Prekmurju (ATLAS 8/A1, 20/B2).

Iz previdnosti si ne upam uvrstiti v to poglavje ime zaselka *Leniša* pri Zidanem Mostu (ATLAS 133/A2) ker mu ne poznam naglasa in lahko sumim v osnovi pridevnik *lén*, in vodno ime *Leniška* (ATLAS 134/B1, v seznamu označeno kot ime zaselka; SVI ga ne poznajo).

Leopoldus

Germansko ime *Liutbald, Leudbald* (sestavljeno z *liut* »ljudstvo« in *bald* »pogumen« s pomenom »pogumen med ljudmi«), znano od VI. stoletja, se je pozneje spremenilo v *Leupold, Leopold* (vendar tako ime lahko skriva drugačen izvir in pomen!). Cerkev časti 15. novembra sv. Leopolda III., avstrijskega mejnega grofa, ki je umrl l. 1136 in je bil proglašen za svetnika l. 1485 (TAGLIAVINI II, 372).

Imena ni najti med Slovenci donedavna, postalo je modno ime v prejšnjem stoletju, ker so ga imeli nekateri člani vladarske družine. Vendar najdemo v slovenskem prostoru priimek *Leopold* (ZSSP PT, MB, LJ), bržkone nemškega porekla, in aferetični hipokoristik *Polda* (ZSSP Radovljica, LJ). V krajevnem imenoslovju je pokrajinsko ime *Polodov rovt* v Vratih (ATLAS 53/B2) in ime zaselka *Polde* v Tuhinjski dolini (ATLAS 108/B1).

Starejša imenska oblika je ohranjena v priimkih *Lipold* (ZSSP CE, MB, Sežana), *Lipot?* (ZSSP MS), *Lipovt* (ZSSP Gornji Grad), *Lipout* (KOŠTIAL 626).

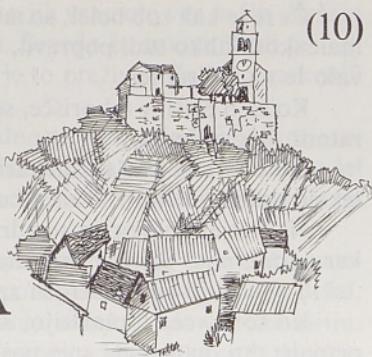
Lucas

Ime evangelista sv. Luka, zdravnika v Antiohiji, ki ga Cerkev praznuje 18. oktobra, je grško: *Lukās*. To je okrajšana imenska oblika s formantom *-ās* iz sestavljenega osebnega imena, verjetno je hipokoristik imena *Lukanós* (lat. *Lucanus* »iz Lukanije«) ali, manj verjetno, imena *Lúkios*, izposojenega iz lat. *Lucius*. Iz grškega imena je latinska cerkvena oblika *Lucas*, gen. *Lucae*, ali *Luca*, gen. *Lucae*. Cerkev časti še 7. februarja sv. Luka Čudodelnika, 27. februarja sv. Luko, arhimandrita v Messini, 22. aprila sv. Luka, mučenca in Perziji, 10. oktobra sv. Luka mučenca, 13. oktobra sv. Luka d'Armento (ali Demenna), 11. decembra sv. Luka stilita (TAGLIAVINI I, 354) in 17. februarja blaženega Luka Belludija iz Padove (LETO SVETNIKOV I, 487).

Latinska imenska oblika *Lucas* je izpričana v poznem srednjem veku nekajkrat na slovenskem Zahodu: tržaški viri med letom 1278 in koncem XIV. stoletja (vsi v SSMM 673 in sicer na c.5r., 6v., 9r.) omenjajo nekaj ljudi, katerim ne moremo z gotovostjo ugotoviti narodno pripadnost, in so zapisani kot *Lukas, Luchas, Lucas*, v gen. *Lucis, Luce* (tu se v rabi prepletata obe latinski imenski obliki *Lucas* in *Luca*). A latinsko imensko obliko *Lucas, Luchas, Luckhas* beremo od l. 1373 naprej pogostoma tudi v primorskih urbarjih (KOS I, II...).

Iz latinske imenske oblike je najprej nastala slovenska *Lukež*, pri čemer ni moč ugotoviti točnega izgovora nenačelnega *e*, ki je lahko kolebal med *e*-jem neizrazite barve, *e*-jevsko pobarvanim polglasnikom ali pravim polglasnikom (za slaviste: *ę - ě - ə*). Vsekakor je kazuistika bogata in zgovorna: 1298 (prepis iz l. 1344) *Luchex de Lipiça* (SSMM 673, c.5v.), 1326 *Luches de Lipiça* (SSMM 671/1, 676/16), 1354 *Luches, Luchesum de Corgnalo* (iz Lokve) *Luches de Riçmagna, cum Margarita eius uxoris et Luchexo filio condam Justi Glotoni, Luchex* (MB), *Luches de Lipiça/Lipica* (CAP. QD, c.5r., 12r., 14r., 15r., 19r.), 1405 *unius filie quondam Luches de Trebecano* (CAP CERE III, c.31r.), 1436 dat. *Lucheso de Zara, vicino et habitatori Tergesti*, 1483 dat. *mastro Lucheso...*, *vicinis et habitatoribus Tergesti* (MARSICH). Mimo latinske in iz nje prilagojene slovenske imenske oblike se pojavlja tudi oblika *Luka*, večkrat tudi za ljudi, ki smo jih že srečali v prejšnjih zapisih (*Lucas, Lukež*): 1308-10 *a Luca* (CAP R, c.61v.), 1362 gen. *Luce de Lipica* (CAP CERE I, c.28v.), 1395 gen. *Lucie filie Luce de Trebechiano* (CAP CERE II, c.23r.), 1398 *filie Luce de Trebechiano* (prav tam, c.34v.), 1403 gen. *Luce de Trebecano* (CAP CERE III, c.19r.), 1405 gen. *Luce de Trebecano* (prav tam, c.31r.), pred 1459? *luca de pecol* (ČERNJEJSKI RKP., c.1r.; Luka iz Dobja), 1508? *Luca rainicha gregor istaipana* (prav tam, c.11v.) KOS I, 78 nam za l. 1373 izpričuje *Luche*, kmet v Cirknem, ki ga ne znam zanesljivo prebrati. Za istovetnost latinske in nove, italijanske ali/in

SPOMINI MILANA GUŠTINA

(10)

Tudi za te ujetnike je veljala ista disciplina kot za nas, morda pa je bilo tu le malo huje.

Za malenkost jih je čakal bunker, nato petindvajset do petdeset udarcev, nato zbogom.

Na levi je stalo majhno poslopje, kjer so delali specialisti. Popravljali so radijske aparate in vse, kar je bilo v zvezi z elektriko.

Delali so le štirje in so jih zelo strogo nadzorovali.

Ko so popravili kakšen radioaparat, je prišel esesovec takoj ponj, vseeno pa je možakom uspelo, da so sprejeli kakšno novico, ki pa so ti jo izdali le, če si bil zanesljiv ali pa prijatelj.

Delo so opravljali pod zemljo, do njih je vodilo dolgo stopnišče.

Za vsakega preprostega interniranca je bilo strogo prepovedano vstopiti.

Tam je delal tudi moj prijatelj, ki mi je večkrat povedal, kako potekajo boji na frontah, kje se približno nahajajo Rusi in vse, za kar je lahko izvedel.

Seveda bi mu v primeru, da bi ga zasačili, da to pripoveduje, zelo trda predla — nihče bi ga ne mogel rešiti, končal bi najbrž v krematoriju. Naj odkrito povem, da si je malokdo upal kaj takega povedati, saj bi se že v istem hipu lahko znašel v plinski celici.

Na vrsti je kratek opis dachauske bolnišnice.

Sestavljalo jo je pet ali celo šest blokov. Posamezni bloki so bili hkrati tudi oddelki za posamezna obolenja, v enem so opravljali kirurške posege.

Zdravniki so bili sami interniranci, ki so bili tudi po poklicu zdravniki. Vodil jih je glavni zdravnik, kot je pač urejeno v sodobnih bolnišnicah.

Primarij je užival visok ugled, kar je sklenil, je bilo sveto.

Dachauski primarij je bil star Nemec sivih las, seveda interniranec kot mi. Pomagal ti je, kar je bilo v njegovih močeh, toda če si bil nesrečen, ti nihče ni mogel pomagati, ker se je namreč tudi on moral ravnati po povelju komandanta taborišča.

Vsi drugi zdravniki so se ravnali po njegovih ukazih.

V spominu mi je ostal kirurg, Francoz Laffitte, ki je neprenehoma dan za dnem operiral. Seveda operacije niso bile težavne, le kako gnojno rano ti je razkužil, da si bil že v nekaj dneh nared za delo.

Včasih se je zgodilo, da so koga zdravili tudi mesec dni, celo še dlje.

Prvi blok je bil kar dobro opremljen: v njem si dobil zobozdravnika, imeli so celo dva rentgenska aparata.

V času, ko sem bil jaz v taborišču, je zobozdravniški poklic opravljal neki Baumgartner z Vrhnike. V taborišče so odpeljali celo njegovo družino — tudi sina in ženo. Očeta in mater so pozneje, kot sem slišal, odpeljali v Auschwitz, od koder se nista vrnila, medtem ko je sin srečno prišel domov.

Odkriti temno stran novejše slovenske zgodovine

»Kljub vsému trdovratno mislim, da je razkrivanje preteklosti zelo pomembno tudi za sedanjost in prihodnost,... da bi nikoli več ne počeli množičnih nesmislov in hudobij in da bi se tistim, ki bi to hoteli, uprli«. Tako začnjenja svoje zanimivo razmišljanje v Naših razgledih (Lj.) znani sociolog in politolog, univ. profesor dr. Zdenko Roter.

»Menim, da so bile v slovenski politični in strokovni publicistiki zadnjih let (od Nove revije, Mladine pa tudi Naših razgledov in Teorije in prakse) praktično označena (sociologi bi rekli identificirana) vsa tista dogajanja, zgodbe in spopadi, ki predstavljajo temno stran naše družbenopolitične novejše zgodovine.

Zgodovinarji morajo opraviti objektivno preiskavo povojnega dogajanja in še zlasti tim. posebnih primerov (od usmrtitve vrnjenih domobrancev iz Koroške poleti 1945, izključitve E. Kocbeka iz vodstva OF leta 1957, do poteka nasilne kolektivizacije na slovenski vasi, povojnih tim. političnih procesov in obračuna z »liberalci« v partiji). Nobe no sklicevanje na zgodovinsko razdaljo kot načelo zgodovinske znanosti jih ne more oprostiti te dolžnosti. **Nova skupščina SR Slovenije (po volitvah leta 1990) se bo morala lotiti oblikovanja posebnih skupščinskih komisij za preiskavo in odločitve v vseh tistih primerih, za katere je že ali pa še bo ugotovljeno, da bi bilo potrebno izreči odločitve o politični rehabilitaciji in odpravi političnih posledic za vse osebe in skupine, ki so bile po krivici materialno, pravno in politično prizadete.** Pri tem bodo govoto imeli svojo vlogo neodvisni sodniki in drugi pravo sodni organi.

Politologi pa se bodo morali spopasti z globalno analizo delagatskega sistema (ki navzlic novostim še vedno ostaja tudi v novi slovenski ustavi) po letu 1974 in prenehati z utrujajočimi premišljanji o napakah znotraj njega; namesto takih premišljanj naj bi se lotili primerjalne analize skupščinske in tim. »delegatske vladavine«. Poleg te-

ga pa bo morala biti opravljena tudi interdisciplinarna analiza našega poveljnega političnega vodenja in ravnanja najbolj odgovorne politične elite.

Kakorkoli namreč obračamo stvari, je na dlani, da je obstajala in še obstaja hierarhija politične odgovornosti. Nikoli v preteklosti, a to velja tudi za sedanjost in prihodnost, namreč odgovornost za velike, tekoče ali majhne odločitve (kjerkoli: v politiki, kulturi, šolstvu, gospodarstvu ali kje drugje) ni bila kolektivna, skupna in zato neugotovljiva. Resda je sistem ustvarjal videz in površni vtis, da sprejemajo odločitve izvoljene ustanove in organi, toda **vsi so vedeli, kdo stoji za temi odločitvami oziroma jih želi. Odgovornost ugotovljivih političnih (partijskih) elit na federalni, republiški in občinski ravni je popolnoma nevprašljiva.** Ne more je zmanjšati moralna (pa tudi materialna in pravna) **soodgovornost** vseh tistih, ki so **vedeli**, da gre za napačne odločitve, za zmotna dejanja s hudimi posledicami. In če vzamem samo novejši primer, veljaven za celotno Jugoslavijo. Nič, prav nič, ne more prikriti **velike odgovornosti zelo majhne skupine vodilnih politikov za zgrešeno šolsko reformo (zlasti srednjega in visokega šolstva).** Seveda obstaja tudi moralna soodgovornost tistih »strokovnjakov«, ki so s svojo strokovno veljavo utemeljevali politične zamisli, a ta soodgovornost je drugačna in jo lahko ločimo od osnovne in neposredne.

Vsa ta preteklost je enako pomembna kot tiste neposredne reči, s katerimi se v Sloveniji soočamo ta hip: nova slovenska ustava dopolnila in grožnje z nasilnim posegom v našo republiko, okrogla miza uradne in alternativne politike, novi volilni zakon, novi zakon o političnem združevanju itn. Pomembna je zato, ker kot huda psihološka, politična, moralna in materialna dediščina visi nad nami.

Pomembna pa je prav tako zato, da bi bile preteklost, sedanjost in prihodnost pri veliki večini slovenskega prebivalstva dojete z razumom, ki loči bistvo od postranskega in ki daje prednost smiselnemu, skupnostnemu in boljšemu pred izbruhi pregretyh besedi, ki povzročajo požare; proti maščevanju, ki uničuje nova življenja in prihodnost. Pa tudi zato, da ne bi nikoli več počeli množičnih nesmislov in hudobij in da bi se tistim, ki bi to hoteli, uprli, tudi za ceno lastnih, osebnih žrtev.«.

(Naši razgledi, Lj., št. 551/89)

Zdravnik je imel vsak dan določeno svojo ordinanco, seveda le po urah.

Če te je kak zob bolet, so mu ukazali, naj ti ga izdre, seveda je kako malenkost lahko tudi popravil, v glavnem pa se je njegovo delo omejevalo le na izdiranje.

Ko smo prišli v taborišče, so vsakega pregledali z rentgenskim aparatom, bogve čemu.

Slike seveda niso nikoli kazali, če so jo sploh ohranili, saj je vse potekalo nekam prehitro. V začetku se mi je zdelo, da so celo prijazni ljudje.

Na tretjem bloku pa so zdravili na čisto nenavaden način. Legel si kar zdrav, nato so ti vcepili malarijo; tam so celo gojili komarje.

Ta blok je bil namenjen za poizkuse.

Ko so ti vcepili malarijo, si ostal pri njih kot pacient od deset do petnajst dni, nato so te spet poslali na delovni blok, seveda če si ozdravel, v drugem primeru si pač izginil, saj se ve kam.

V resnici so na tem bloku potrebovali le malo ljudi, kakih petnajst mesečno. Zgodilo se je, da si bil vseeno kar dvakrat na vrsti.

Zgodilo se je tudi, da je marsikdo šel celo prostovoljno, ker je bilo tam dovolj hrane.

V sobah bloka so ležali ljudje z raznimi boleznimi, od navadnega prehlada pa do pljučnice.

Zdravili so jih redno in celo zelo prizadevno. Zdravniki so se trudili, da bi človeka rešili. Če jim kljub naporu ni uspelo, je bil nesrečni pacient že določen — za krematorij.

Tudi v tretji blok je bilo zelo strogo prepovedano vstopiti, kar si že lahko opazil na vratih, kjer je pisalo: ACHTUNG STRENG VERBOTEN.

Ob tretjem je stal peti blok, ki je bil hujši od tretjega, tudi ta je bil namenjen poizkusom na internirancih. Na nesrečo v sreči sem tudi jaz bil enkrat tam gost.

Bilo je tako:

Na naš blok je prišel neki Janko in je vprašal Blokeltesterja, če mu prepusti štiri osebe, da bi mu pri nečem pomagali. Šef je seveda takoj privolil in med izbranimi sem bil tudi jaz.

Ko nas je pripeljal na peti blok, so nam ukazali, naj gremo po tri kotle vode v kuhinjo. Ko smo prinesli vodo, nas je peljal v sobo in nas postregel s kar obilno količino hrane. Rekel nam je, da bomo tu ostali nekaj dni. Bilo smo seveda veseli, saj nismo vedeli, kaj to pomeni.

Pokazal je vsakemu svojo posteljo, pa še kakšno. Res je, da še doma nisem spal tako lepo kot na tem bloku.

Ko sem se zjutraj prebudil, ni bilo nobenega ukaza, tudi na Appelplatz mi ni bilo treba, rekli so nam namreč, da lahko ležimo do devetih.

Ob devetih smo vstali, se umili, nato pa pozajtrkovali s kavo, kruhom in koščkom margarina.

Ob desetih so prišli zdravniki in pričela se je prava »via crucis«.

Doživeli smo strogi pregled in nato so nam tudi pregledali kri, narkar so nas poslali v sobo.

Naša naloga je bila samo jesti in spati.

Tako je bilo ves teden, večkrat so nam pregledali kri. Največje naše delo je bilo počistiti vsa vrata in okna pa tudi stranišča. Hrane je bilo več kot preveč, le da nisi smel ven. Kri so nam jemali iz žile in pa tudi iz uhlja — to so nato kapnili na košček stekla in pregledali. To se je ponavljalo vsak dan, nato pa so te odslovili, ne da bi vedel, za kaj je sploh šlo.

V tem bloku je bil tudi starejši možak, ki so ga imenovali »Lagerman«. Povedal vam bom njegovo zgodbo.

Na petem bloku je bil v laboratoriju velik bazen s premerom dveh metrov, o katerem nisem vedel, čemu služi.

Skrivnost mi je razodel »Lagerman«. Povedal je, da v tem bazenu delajo poizkuse na ljudeh tako, da jih pustijo v vodi, ki jo medtem zamrzujejo do trideset stopinj pod ničlo. Nato jih vzamejo ven in jih skušajo s posebnimi aparati spraviti k življenju. Seveda je mnogo ljudi pri teh poizkusih umrlo, on pa da je edini, ki je to preživel. Zato so ga krstili »Lagerman«, torej »Mož taborišča«.

Ta človek je užival vsestranske prednosti. Hrane je imel dovolj, tudi pijače, le svoboda mu je bila prikrajšana. Vsak je namreč lahko šel od bloka do bloka, le on ni smel nikamor. Nevarno je bilo namreč, da bi komu o tem povedal.

Meni je razodel skrivnost le po nekaj dneh bivanja v tem bloku, zatrdil pa mi je, da ne smem nikomur o tem povedati. Tega sem se tudi držal, saj sem se bal, da bi v drugem primeru lahko oba končala v krematoriju.

Pripovedoval mi je o vsem: kako je stopil v bazen, kako ga je začelo zebsti, to, kako se je povračal v življenje, pa mi ni znal opisati. Rekel je tudi, da so pred njim to poizkusili z mnogimi, a da se noben poizkus ni posrečil.

Mislim, da se moramo temu človeku zahvaliti, saj bi v primeru nadaljnjega neuspeha poizkus gotovo nadaljevali.

Petemu bloku je poveljeval kapetan esesovec, zdravniki pa, ki so prisostvovali na tem poizkusu, so bili Nemci, Holandci in pa Jugoslovani.

Jugoslovanski ujetnik, ki je prišel po nas, tisti Janko, ki sem ga omenil, je bil čistilec tega bloka. Moral je skrbeti za čistočo in za vse, kar so v bloku potrebovali. Za poizkuse so namreč gojili tudi zajce in indijske prašičke.

V resnici je bil ta blok prava nevarnost, hkrati pa je bil za tiste, ki so se tam naselili, pravi čudež. Vsak mesec se je v njem najedlo kakih petnajst ljudi in sam sem bil trikrat med srečnimi.

V sedmem bloku je bilo več bolnikov z različnimi boleznimi.

V eni sobi so boleli tifusniki, v drugi pa je vladala škrlatinka. Osta-le sobe so bile namenjene raznim boleznim.

V tem bloku so bili zdravniki večinoma Francozi, le eden je bil Nemec, ime mu je bilo Franz in je bil po rodu z Dunaja.

Zdravniki so imeli svoje sobe in tudi drugače so se posluževali svojih prostorov.

V oddelkih je vladal poseben, tako imenovani »ušni tifus« ali, kot smo mu pravili v taborišču, »Flektifus«.

(dalje prihodnjič)

Prispevajte v sklad!

- tekoči račun št. 2520 pri HRANILNICI IN POSOJILNICI NA OPČINAH, naslovljen na Društvo slovenskih izobražencev;
 - poštni tekoči račun 14470348 na ime Mladika - Trst.
- Pripisati »Za akcijo 10.000«

NATEČAJ MLADI ODER

Na petnajstem natečaju Mladi oder, ki ga vsako leto razpisujeta Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenska prosveta iz Trsta, so letos prejele priznanja skupine, ki so jih nagradili ob slovenskem kulturnem prazniku na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani. Teh je bilo tokrat šestnajst.

V tretji kategoriji so priznanja prejele šole Alojz Gradnik iz Števerjana, France Bevk z Opčin in Fran Erjavec iz Rojana. V drugi kategoriji so priznanja Mladi oder podelili društvu Hrast iz Doberdoba, zboru Rupa Peč, prosvetnemu društvu »Podgora«, tržaškimi skavtom, igralski skupini »Tamara Petaros« z Opčin, skavtski družini v Mačkovljah in gledališkemu krožku Slovenskega kulturnega kluba. Priznanja prve kategorije pa so prejeli Dramski odsek prosvetnega društva ŠTANDREŽ za igro B. Nušiča »Kaj bojo rekli ljudje?«, Amaterski oder Jaka Štoka s Proseka in Kontovela za igro Josipa Tavčarja »Ločitev« in Šentjakobska dramska skupina iz Trsta za Linhartovo »Županovo Micko«. Poleg tega so letos podelili še tri izjemna priznanja prve kategorije igralski in pevski skupini iz Gorice, ki je pripravila Gobčevo opereto »Planinska roža«, tržaški skupini, ki je pripravila multimedialno predstavo »Bodi svetloba« in dijaški skupini Klasične gimnazije v Trstu za predstavo »Proces na Vrdelski cesti«.

IZID FOTOGRAFSKEGA NATEČAJA

Prvo nagrado je prejel *Rikardo Callin*, ki je poslal tri tehnično in umetniško dovršene izdelke, ki so izvirni po idejni zasnovi, snemalni tehniki in obdelavi.

Kot tolažilno priznanje za sodelovanje pa je komisija predlagala MLADI-KI dve odkupni nagradi: v poštev sta prišli slika drevesa v zimskem obdobju (avtor neznan) ter slika galeba med poletom z naslovom »Brez obzornice«, avtorica je *Maša Bandelj*.

IZID 18. LITERARNEGA NATEČAJA MLADIKE

Komisija je izid razglasila na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani 5. februarja. Podelila pa je le drugo in tretjo nagrado za prozo in ravno tako drugo in tretjo nagrado za poezijo.

Za prozo je prejel drugo nagrado *Andrej Arko* iz Komna za novelo *VICTORIA BLUE*. Tretjo nagrado pa je prejela *Dolores Terseglav* z Reke za sestavek *ZBOGOM, DRAGA!*

Za poezijo sta bili nagrajeni *Berta Golob* iz Kranja in *Carina Morris* iz ZR Nemčije.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Mesec februar, ki predstavlja nekaj višek kulturne sezone, je bil tudi v Društvu slovenskih izobražencev izredno živahen in pester. Začelo se je že 5. februarja s Prešernovo proslavo, na kateri so razglasili zmagovalce literarnega in fotografskega natečaja Mladike in izid tekmovanja Mladi oder, o čemer poročamo posebej. Na proslavi je nekaj tehtnih priložnostnih misli podal mladi duhovnik Božo Rustja, pel pa je deklški zbor Slovenski šopek iz Mačkovelj pod vodstvom Ljube Smotlak. Isti večer so v Peterlinovi dvorani odprli kolektivno slikarsko razstavo tržaških slikarjev v podporo dejavnosti sklada Mitja Čuk. V ponedeljek, 12. februarja, sta se dr.

Stane Gabrovec in Alojz Rebula spomnila stoletnice rojstva literarnega zgodovinarja dr. Franceta Koblarja. Na spominskem večeru je nastopil tudi moški zbor od Sv. Antona Novega pod vodstvom Edija Raceta. Matejka Maver pa je prebrala nekaj pisem rajnega dr. Koblarja pisatelju A. Rebuli. 19. februarja je na aktualnem večeru o dogodkih v vzhodni Evropi nastopil časnikar Sergij Canciani, ki je poročal o revoluciji v Romuniji. Zadnji ponedeljek v februarju so DSI obiskali literati, ki delujejo v okviru društva ISTRa v Kopru. Predstavili so se z literarnim večerom in sodelovali pri pogovoru o slovenski literaturi v Istri.

Prof. Stane Gabrovec govori na spominskem večeru, posvečenem dr. Francetu Koblarju.

UMRL PROF. FRANJO KOSOVEL

Dne 1. februarja je v Trstu umrl prof. Franjo Kosovel. Rodil se je leta 1906, leta 1931 pa se je zaposlil v studiu tržaškega arhitekta Gustava Pulitzerja Finalija, ki je opremljal znane potniške in vojaške ladje. Za delo na področju ladijske arhitekture mu je tržaška pokrajinska uprava podelila posebno priznanje leta 1987 ob razstavi o omenjenem arhitektu in njegovi šoli. Prof. Kosovel je bil ob tem ilustrator in šolnik, pripravil je tudi načrt za spomenik bazoviškemu junakom, ki stoji na gmajni, kjer so bili ustreljeni.

NAGRAJENI CAVAZZA

Igralec Boris Cavazza, ki zadnje čase veliko nastopa za Slovensko gledališče v Trstu, je prejel »zlato lovorov venec za življenjsko delo v dramski umetnosti« od Festivala jugoslovanskega gledališča v Sarajevu.

KRAŠKI PUST

Letošnje izvedbe Kraškega pusta na Opčinah se je 24. februarja udeležilo 13 vozov in 5 skupin. Ob skoraj polnem vremenu se je zbralo deset tisoč gledalcev. Prvo mesto je dosegel voz iz Gropade in s Padrič.

SKUPINA 85

Skupina - Gruppo 85, društvo, ki združuje Slovence in Italijane v Trstu, je imelo 16. februarja svoj redni občni zbor z volitvami. Na občnem zboru so izvolili nov odbor, po petih letih vodenja pa se je prof. Pavle Merku odpovedal mestu predsednika. Nasledil mu je Roberto Dedenaro.

LEV DETELA - PREDSEDNIK

Na rednem občnem zboru Društva avstrijskih literarnih revij in avtorskih založb v prostorih Male galerije na Dunaju je bil 16.2.1990 za dobo dveh let za predsednika spet izvoljen naš rojak, dvojezični pisatelj Lev Detela, ki društvo vodi že od leta 1986.

Skupaj z revijo LOG pripravlja društvo izdajo nemške antologije »SVOBODA DUHA« o sodobni slovenski literaturi in kulturi s prispevki Rudija Šeliga, Draga Jančarja, Reginalda Vospernika, Maje Haderlap, Vladimira Vremca in Leva Detela, ki so nastopili na »Dnevu slovenske literature« lani marca na Dunaju.

Na letošnji veliki dunajski prireditvi »Literatura v marcu« v prostorih Künstlerhausa bo Lev Detela predaval o slovenskem pogledu na VZHOD in ZAHOD z ozirom na pomembno leposlovno delo Vladimira Bartola.

PREŠERNOVE NAGRADE

Letošnji Prešernovi nagradi sta prejela kipar Drago Tršar in režiser ter dramatik Dušan Jovanović. Nagrade iz Prešernovega sklada pa so prejeli pesnik Aleš Debeljak, arhitekt Lojze Drašler, slikar Bojan Gorenec, violinist Tomaž Lorenz in pianistka Alenka Šček Lorenz, filmski režiser Filip Robar Dorin, pisatelj Franček Rudolf, igralec Janez Škof, režiser Slovenskega stalnega gledališča v Trstu Mario Uršič in plešalka Snežna Vrhovec.

Na osrednji Prešernovi proslavi 7. februarja v Cankarjevem domu v Ljubljani je bil slavnostni govornik Klavdij Palčič iz Trsta.

PRIMORSKA 1945-47

Gradivo z okrogle mize zgodovinarjev Primorska 1945-47, ki je bila 19. maja lani v Novi Gorici, je objavila revija Primorska srečanja v svoji zadnji številki 104-105.

20-letnica Slovenskega šopka

20 LET TAIMS

Ansambel narodnozabavne glasbe TAIMS z Opčin je 4. februarja praznoval 20-letnico s slavnostnim koncertom v telovadnici v Zgoniku.

ZSKD V ARCI

Kot je bilo mimogrede zapisano v Primorskem dnevniku, je Zveza slovenskih kulturnih društev, ki deluje v okrilju Slovenske kulturno gospodarske zveze, stopila v vsedrjavno italijansko združenje ARCI.

UMRL PRELAT HORNBOCK

Na Koroškem je 13. februarja umrl prelat dr. Janko Hornböck. Po vojni je bil 35 let ravnatelj Družbe sv. Mohorja v Celovcu. Sooblikoval je verski, kulturni in narodnoobrambni razvoj koroških Slovencev. Rodil se je leta 1910 v Št. Janžu v Rožu, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1938. Do smrti je bil s kakim presledkom vse do leta 1939 župnik v Podgorjah. Pogrebni obred je oblikovalo 70 duhovnikov pod vodstvom škofa E. Kapellarija.

Otroški pevski zbor Slovenski šopek in Mačkolj je praznoval svojo 20-letnico z jubilejnim koncertom 4. marca. Prire-

ditev so oblikovali še drugi sodelujoči, posebno priznanje pa je treba izkazati dirigentki Ljubi Smotlak.

FABIANIJEVA RAZSTAVA V ZRN

1. marca so odprli razstavo »Maks Fabiani - nove meje arhitekture« v zahodnonemškem mestu Karlsruhe. Razstavo je uredil prof. Marko Pozzetto, prvič pa je bila postavljena leta 1988 v nekdanjih konjušnicah Miramarskega gradu pri Trstu, za kar je imel posebne zasluge takratni pokrajinski odbornik za kulturo dr. Zorko Harej.

5. FILM VIDEO MONITOR

Prireditev s tem naslovom je namenjena predstavitvi letne filmske, televizijske in video proizvodnje na Slovenskem. Iz leta v leto vzbuja večjo pozornost pri občinstvu in v strokovni javnosti Italije in Jugoslavije. Izvedli so jo prve dni marca v goriškem Kulturnem domu. Posebne pozornosti je bil deležen režiser Jože Babič.

BUČARJEVA KNJIGA V ANGLEŠČINI

St. Francis Xavier University Press v Kanadi je izdal angleški prevod študije dr. Franceta Bučarja Resničnost in utvara, ki vsebuje temeljito kritiko realnega in samoupravnega socializma. Avtor je dodal poglavje Epilog ali začetek konca, njega pa je v spremni besedi predstavil pisatelj Alojz Rebula. Prevod je oskrbel prof. Rudolf Čuješ.

ZDOMSKA POEZIJA

Zbirka ZSMS Aleph v Ljubljani je izdala antologijo zdomske poezije zadnjih štiridesetih let To drevo na tujem raste. Pesmi 42 avtorjev iz Argentine, Avstralije, Brazilije, Kanade, Indije, Japonske in raznih evropskih držav je izbral in uredil Ciril Bergles, ki je tudi napisal spremno besedo in podatke o avtorjih.

85-LETNI BAMBIČ

Ob 85-letnici slikarja, ilustratorja in likovnega kritika Milka Bambiča je kulturno društvo Slavec pripravilo v galeriji Babne hiše v Ricmanjih pri Trstu slavljenčevo razstavo starejših in novejših ter tudi čisto svežih del. Ob otvoritvi 16. februarja je bila tudi kulturna prireditev.

PESNICA LJUBKA ŠORLI: 80-LETNICA

SKPD Mirko Filej iz Gorice je v Katoliškem domu priredilo 17. februarja akademijo ob 80-letnici pesnice Ljubke Šorli Bratuž. Kasneje so jo počastili še na posebnem večeru v Kulturnem domu v Gorici, odmevi v tisku in po radiu pa so ponovno dokazali, kaj pomenita primorskemu človeku njena življenjska pot in umetniška ustvarjalnost.

TEHARSKE ŽIVE RANE - SPRAVA

Nova revija je kot posebno izdajo objavila pretresljivo delo Romana Lejlaka (letnik 1964, pripadnik vojaške varnostne službe, ki je bil obsojen in zaprt, ko se je razšel s to družino) Teharske žive rane, ki s pričevanji, intervjuji in slikami popisuje pokole in morišča v prvem povojnem času v okolici Celja. Posebna vrednost je v izjavah domačinov, ki so nemočno opazovali divjanje, in novih pričevanjih in popisih današnjega izgleda morišč. Zelo močna je tudi avtobiografska pripoved pisatelja Jožeta Snoja, ki je prispeval spremno besedo Bilo je, da strah in groza.

Pričevanja o pokolih so se v slovenskem tisku zelo pomnožila. Med ljudmi je to sprožilo val spominov in globoke prizadetosti. Predsedstvo Slovenije je 5. marca izdalo dokument o narodni spravi. Kljub mnogim nedorečenostim, ki bodo gotovo sprožile komentarje in polemike, je v Izjavi o narodni in državljanski pomiritvi poziv k odpravi vsega, kar še vedno ohranja neenakopravnost v Sloveniji, in k raziskavi ter objavi dejstev o krivicah med vojno in pokolih po njej. Posredno se priznava, da je šlo med vojno tudi za državljansko vojno in da je bila vsekakor prelita »domača kri«. Izjava pa pridruže državnim organom in nadzorstvu predstavnikov javnosti »urejanje vprašanja v zvezi z grobovi, spominskimi znamenji in drugimi vidiki pietetnega odnosa do vseh mrtvih«, ker da je treba »individualne posege v grobišča ali posege neformalnih skupin« preprečiti (?).

DOBRODELNE USTANOVE V TRSTU

Z novim letom so slovenske dobrodelne ustanove, ki delujejo v Trstu, sprožile pobudo za dejavnost, ki je posvečena starejšim občanom v našem mestu. Pobudo za srečanja je dala predsednica Vincencijeve konference dr. Laura Abrami. Doslej sta bili v Peterlinovi dvorani dve srečanji, ki sta obakrat zelo lepo uspeli.

ORLI

Pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu je kot 139. izdanje izšla Zgodovina slovenskega Orla, ki jo je napisal Franc Pernišek. Obsega 262 strani in 88 fotografij o nekdanji najbolj množični katoliški mladinski organizaciji na Slovenskem, posvečena pa je slovenski mladini ob 60-letnici nasilnega razpusta Orlov.

Fotokronika Prešernove proslave

Pogled v dvorano med govorom Boža Rustje.

Nagrajevanje literarnega natečaja Mladike: Andrej Arko.

Nagrajevanje fotografskega natečaja.

v Peterlinovi dvorani v Trstu

Pesnica Ljubka Šorli, govornik Božo Rustja in nagrajena pesnica Berta Golob.

Dekliški zbor Slovenski šopek.

Podelitev priznanj Mladi oder.

Fotografski natečaj

Uredniški odbor MLADIKE razpisuje natečaj za fotografije (po možnosti črno bele) za naslovno stran revije. Namen natečaja je odkrivati nove talente. Tematika ni obvezna, vendar naj ustreza značaju revije (narava, okolje, letni časi, etnografija, naši spomeniki, naši prazniki).

Nagradni sklad predvideva: 100.000 lir nagrade za prvo mesto, 50.000 lir nagrade za drugo mesto in več odkupnih nagrad po 30.000 lir.

Oblika izdelka naj odgovarja prostoru, ki je odmerjen sliki na naslovni strani MLADIKE.

Izdelke (največ tri za vsakega udeleženca) naj prijavitelci pošljejo na naslov: MLADIKA, »Fotografski natečaj 1990«, ul. Donizetti, 3 - 34133 TRST-TRIESTE, do 31. decembra 1990.

Izdelke bo ocenila komisija, ki jo sestavljajo Marjan Jevnikar, Marjan Slokar, Edi Žerjal in Sergij Pahor.

PRVI SLOVENC V ARGENTINI

Veronika Kremžar Rožanc je v argentinski Svobodni Sloveniji objavila raziskavo o priseljevanju Slovencev v to deželo. Gre za študijo o prvem naseljevanju, iz katere izhaja, da je bilo ob koncu 19. stoletja v Argentini skoraj sto slovenskih družin (tudi iz Benečije).

P. HUSU ZLATOMAŠNIK

Klaretinski pater Franc Husu, doma s Proseka, je zlatomašni jubilej praznoval v Altamuri pri Bariju v južni Italiji, kjer deluje. Pater je širše znan zlasti kot prevajalec Prešernovih in Gregorčičevih poezij v italijanščino.

ŠE ENA KNJIGA O TRSTU

Pri milanski založbi Franco Angeli je z lanko letnico izšla 361 strani debela študija tržaške zgodovinarke Anne Millo L'elite del potere a Trieste. Una biografia collettiva 1891-1938, ki govori o vodilnih slojih v Trstu od konca prejšnjega stoletja do začetkov druge svetovne vojne.

Ko manjšina predstavlja večino

Pred nedavnim se je v Italiji začela velika debata o zakonskem osnutku ministra Rubertija, ki naj bi urejal avtonomijo italijanskih univerz, avtonomijo, ki jo predvideva italijanska ustava (člen 33). To urejanje avtonomije sicer ni najbolj popolno, saj daje zakon le smernice, po katerih naj bi prišla vsaka univerza do svojega statuta, določa sestavo upravnega odbora, uvaja Senat študentov, urejuje priliv privatnega kapitala v univerzitetne blagajne in določa minimalno kontrolo nad uporabo teh sredstev.

No, pa poglejmo prej, kako se je vsa stvar razvijala. Kot sem že omenil, je v ustavi italijanske republike zajamčena avtonomija univerze, kot najvišjemu predstavniku znanosti, raziskave, napredka in posredovalca kulture. Ker se že v Italiji precej rado zanemarljivo tako »postranska« stvar kot sta kultura in znanost, ni vlada poskrbela za zakonsko ureditev tega vprašanja do leta 1989, ko je bil sprejet zakon z dne 8. maja 1989, ki ustanavlja ministrstvo za univerze, uveljavlja načelo avtonomije in predvideva zakon, ki bi moral točneje urediti tako avtonomijo kot priliv privatnega kapitala v univerzitetno blagajno. To pa zato, ker je slednja postala za italijansko vlado zelo veliko finančno breme. Ta zakon naj bi bil odobren v teku enega leta, v drugem primeru pa bi lahko univerze vseeno sestavile svoj statut (člen št. 16) in bi tako vsekakor postale popolnoma samostojne. Univerze bi s pridobljeno neodvisnostjo od Rima postale prožnejše in bi lahko bolje odgovarjale potrebam okolja, v katerem so.

Že proti koncu prejšnjega leta pa je novi minister Ruberti predstavil zakonski osnutek. Ki po eni strani do potankosti določa sestavo upravnega odbora ter vse možne bodoče partnerje univerze pri sklepanju pogodb, ustanavljanju združenj in podobnih oblik sodelovanja. Na drugi strani pa sploh ne določa, v kolikšni meri bo država še podpirala univerzo in njene načrte, kako se bodo preživljale t.i. »manj produktivne fakultete« in v kakšni meri bodo študentje prisotni pri sestavljanju novega statuta, medtem ko je njihova prisotnost v raznih odborih po odobritvi statuta le posvetovalnega značaja, nimajo pa pravice do glasovanja. Univerza postane s tem zakonom polnopravni gospodarski subjekt, ki pa ne sme težiti k dobičku.

Upravni odbor naj bi sestavljalo za univerze z do dvajset tisoč študentov dvajset oseb, za univerze z višjim številom študentov pa trideset. Za univerzo, kot je tržaška, ki ima nekaj več kot 16.000 študentov, naj bi v upravnem odboru odločalo 10 rednih profesorjev, največ 4 zunanji člani, vsaj 1 študent, vsaj 1 predstavnik neučnega osebja in vsaj 1 predstavnik raziskovalcev. Razvidno je, da bi imeli v takem odboru zelo veliko moč redni profesorji. Drugi ugovor študentov je bil ta, da so v upravnem odboru prisotni zunanji člani. Treba pa je poudariti, da so zunanji predstavniki že prisotni v upravnem odboru italijanskih univerz in to v še večjem številu, kot predvideva zakon Ruberti. Do sedaj ima pravico sedeti v upravnem odboru do 7 zunanjih predstavnikov, kar je več kot ena petina, ki jo predvi-

deva Rubertijev zakonski osnutek. Poleg tega si lahko vsak ekonomski subjekt lahko kupi pravico do prisotnosti v upravnem odboru s tem, da zagotovi univerzi sto milijonov lir podpore letno.

Protesti so se razlikovali od fakultete do fakultete, saj je večje odprtje do privatnih ustanov in predvsem industrije za nekatere fakultete, kot so npr. inženirstvo in ekonomija, izredno važno, ker dopušča stik z delovnim okoljem in s praktičnim preverjanjem naštudirane snovi. Zaradi važnosti, ki jo imajo te fakultete v današnjem svetu, so zanimive tudi za industrijo, ki bi s tesnim stikom z univerzo bolje pripravila svoje bodoče kadre in po nižji ceni raziskovala nove rešitve za svoje proizvode. Ta simbioza pa bi lahko postala nevarna, saj bi se lahko vzpostavila samo z bolj znanstvenimi fakultetami, fakultete s humanistično usmerjenostjo pa bi lahko v primeru, da bi država ne podpirala univerze, ostale brez sredstev, ki so itak majhna. Zakonski osnutek pa ne določa ničesar v tej smeri in je postala zagotovitev teh sredstev eden glavnih ciljev »panterja«.

Vsekakor pa je morda zgrešeno misliti, da bi bile humanistične vede postavljene ob stran z uvedbo Rubertijevega zakonskega osnutka, saj je jasno razvidno, da strogo specializirane univerze ali fakultete ne dajejo predvidenih rezultatov in se zopet odpirajo bolj splošnim programom.

Jasno je, da se Rubertijeva reforma dobro obnese le v okoljih, kjer je gospodarstvo precej dobro razvito. Prav zato se je najbrž protest začel prav na palermski univerzi, saj je edina sila, ki razpolaga s kapitalom mafiji podložne sicilske ekonomije. Poleg tega pa strogo levičarske skupine očitajo tej reformi, da hoče razprodajati kulturo in znanje. Vendar je v teh izjavah najbrž več propagande za kako stranko, ki študentom stoji ob strani, kot za samo študentsko gibanje.

Vse to gibanje je bilo krepko politizirano in izrabljeno. Najbolj zmotno pa bi bilo misliti, da je bilo to gibanje množično. Dovolj zgovorni so lahko podatki o generalnem zasedanju na tržaški univerzi, ki se ga je, na več kot 16.000 vpisanih študentov, udeležilo največ nekaj preko 800 oseb, in to le v prvih urah prvega dne. Ostala dva dni zasedanja pa jih je bilo prisotnih le nekaj čez 200. Podobno se je dogajalo tudi na ostalih italijanskih univerzah in je šla debata o Rubertijevem zakonskem predlogu dejansko mimo večine. Prav zaradi tega skoraj neobstoječega zanimanja so morali izbrati tisti, ki so hoteli protestirati, senzacionalistično in zastarelo metodo protesta — zasedbo — in ne konstruktivnega dialoga z oblastmi, saj niso bili reprezentativni skoraj nikjer.

Rubertijeva reforma je prva reforma po štiridesetih ali več letih. Vlada hoče s to v enem samem skoku doseči ostale evropske države, ki so se skozi zadnja desetletja z reformo že spoprijemale z večjim ali manjšim uspehom. Kot taka pa ne more biti najboljša.

Zora Tavčar: Ob kresu življenja

Po avtobiografski povesti **Veter v laseh** (1982) in po duhoviti kulturni koseriji **Poklical si me po imenu** (1985) je prišla tržaška pisateljica Zora Tavčar do tretje leposlovne knjige **Ob kresu življenja**. Izšla je kot redna knjiga Goriške MD leta 1989. V njej je avtorica združila 20 novel in črtic, ki so večinoma izšle v Mladiki in drugod, zajela pa je iz svoje bogate mladosti, ki se je odvijala v Zasavju, kjer se je rodila, na Gorenjskem pod Blegošem, od koder izvira njen rod, na Tržaškem, kjer živi od poroke, posegla pa je še v daljni Kolorado, kjer je bila z možem na počitnicah. Ob življenjski poti je srečala različne usode ljudi, ki so jo pritegnile.

Iz mladosti je obudila dva dogodka, ki se vtisneta otroku neizbrisno v spomin. Najprej je prvo sv. obhajilo, ki ga je zaznamovala še ljubezen do živali: izpustila je ovčko, ki je bila določena za kosilo. Za birmansko botro si je izbrala teto Tono, ki ni bila bogata in ugledna, imela pa je zlato srce. Avtobiografska je lahko **Mala elegija za Tjašo**, ki jo je Miklavž po krivici obdaril s palico. Izmed sorodnikov se je spomnila še stricev-dvojčkov: eden je pasel duše med Eskimi, drugi je bil preprost vaški župnik. V **Zadnji vožnji**, ki je na meji med realnostjo in večnostjo, pa je upodobila dva bratrance, ki sta se ponesrečila pri prevažanju hlodov. V ta sklop bi lahko uvrstili še **Skavtske Tri kralje**, ki obdarujejo zapuščenega starčka.

S posebno skrbjo je orisala vzgibe prve ljubezni med dečkom in deklico, ko še ne veda, za kaj gre, vendar čuti, da se dogaja v njuni notranjosti nekaj neznanega, skrivnostnega. Navadno to prvo čustvo pozebe, lahko pa se konča tudi z nesrečo kot v noveli **Skozi goščavje divjih rož**, kjer umre fant ob skalah pod slapom. Če so med fantom in dekletom socialne razlike in fant še ni toliko dozorel kot dekle, se ob nepričakovanem otroku razideta in mora dekle sama skrbeti za otroka, zase in še študirati. Včasih je lahko eno samo srečanje med nesrečnima človekoma spodbuda za premislek in vrnitev v vsakdanje življenje. Na delu pohabljeni inženir pa najde pri svitanicah bližino Boga in sorodno dušo.

V **Sliki iz Škofjeloškega pogorja** se je pisateljica namenoma naslonila na Ivana Tavčarja in v njegovem načinu narisala dva mala človeka, ki pa sta uspela v življenju, posebno malo zaostala mati je preskrbela vse tri otroke: ena je postala šivilja, druga učiteljica, sin pa frančiškan. Novela je polna življenja, optimizma, nekaj slavonspeva naravi in malim ljudem, ki s pridnostjo in podjetnostjo dosežejo več, kot je bilo pričakovati.

Bolj zase je značajevka **Agata iz Sopotnice**, ženska, ki se preživlja s tem, da umiva, preoblači mrlič in bedi pri njih. Težko se preživlja in zgodi se ji, da pride k nekemu bolniku prezgodaj in jo naženejo; vendar pa ji ne bo treba dolgo čakati.

Nevsakdanja je tudi novela **Chopinove Etude**, kjer puisti mož na smrtni postelji ženi pismo s sporočilom, da ima v Pragi nezakonsko hčerko. Vdova gre po deklico in jo pripelje v Trst, je pa pohabljen in tudi ne govori. Igra ji Chopina in deklica se začeni osveščati.

Zahtevnejše in pomembnejše so ostale novele. Tako je **Velika maša** prava psihološka študija o patru Arneju z

Dolenjske in o njegovi negotovosti zaradi mladostne ljubezni. Čeprav sta se po maturi sporazumno razšla in se je ona preselila na Dunaj, on pa za 25 let v Rim, kjer se je uveljavil kot profesor in govornik, se je ves čas boril z njo, »bila je njegov obup in njegova moč«, kakor si jo je predstavljal, šele po vrnitvi je našel v domači cerkvi ob molitvi, spominu na mater in prijazni dekanovi besedi moč, da je stopil naslednje jutro pred vernike in jih prevzel s svojo besedo. Postal je njihov župnik. Pisateljica se je mojstrsko poglobila v duhovnikovo notranjost in ga prikazala v stiskah in težavah, bojih in zmagah. Novela je dobila prvo nagrado na natečaju Mladike.

V noveli **Tristan in Izolda** je podala skozi občutje mlade zdravnice dva bridka prizora iz umobolnice: kmečko ženo in mlado meščanko ob nemih in nerazsodnih možeh. Novela je napisana s srčno prizadetostjo in globokim poslušom za neozdravljive nesrečnike in za brezupno okolje.

Po življenjskih usodah je še bolj tragična novela **Ko zamrzne Gunison**, kjer je na svoji poti po Ameriki spoznala v Cristed Butlu zadnjega Slovenca, ki oskrbuje zapuščeno slovensko pokopališče. Na njem je pokopanih tudi 40 mladih slovenskih rudarjev, ki so se istočasno ponesrečili v rudniku. Zgodba je pretresljiva: vsi slovenski izseljenci so pomrli, ostal je le Frenk, ki se je rodil že v novi domovini, a ostal zvest domovini staršev in mrtvim rojakom.

Proti koncu sta dva dnevniška zapiska: eden je nastal v vikendu v Poljanski dolini med slovenskimi razumniki, drugi v Ljubljani pri prijateljih. Taki obiski ji »polnijo baterije« in ji kažejo, »ob katerem milnem kamnu smo«.

Knjigo sklepa najdaljša **Via Assenzio - Pelinova ulica**, s podnaslovom: V spomin na moje dijakke (1954-1988). To je sprehajanje upokojenega profesorja po openskih ulicah, ki jih je prekrstil s slovenskimi imeni, lirično-epski oris kraja in znanih ljudi, živih in umrlih, bridko poslavljanje človeka, ki je živel za šolo, doživel v sanjah svoj pogreb, muči pa ga: »Kam s tistim tako utečenim dnevnim redom, ki je tekel kot švicarska ura?«

Novele so razmeroma kratke, od 3 do 12 strani, v začetku in proti koncu so zahtevnejše, v sredi lažje. V njih se je sprehodila po vseh slovenskih pokrajinah, čeprav sta ji najbližja Zasavje in Gorenjska. Povsod jo zanimajo življenjske usode ljudi, vanje se poglablja, jih študira in podaja tako, da v novelah živijo, mislijo in delajo. Ljudi razume, z njimi živi, se veseli in trpi, bolj jo zanima njihov notranji svet kot zunanost. Pri nekaterih je očitno, da je dalj časa študirala njihovo psihologijo, zato so izdelani do podrobnosti. V tem sta vzorni Velika maša in Pelinova ulica.

Pisateljica ima oster posluš za socialne razlike, o katerih ne razglablja, ampak jih podaja tako, da jih občutimo v vsej nepravilnosti.

Ob ljudeh je navzoča narava v svoji mnogovrstnosti, zdaj v cvetju in rasti, pa spet v snegu in mrazu, nikoli sama sebi namen, ampak spremljevalka in podčrtovalka človekovega razpoloženja. Vse svetlo in blesteče pred kresom življenja, vse temno in brezupno za njim. Lahko pa se tudi pisateljica počuti ob kresu svojega življenja.

Pripovedovanje je realistično nazorno, brez dolgih opisovanj in pripovedovanj, poživljeno z duhovitimi in odre-

zavimi dialogi, z notranjimi monologi, s pripovedovanjem v prvi osebi, skratka, uporablja vso moderno pripovedno tehniko.

Jezik je živ in nazoren, čutiti je pisateljčino literarno izobrazbo, suvereno ustvarja nove primere in zveze, da je pripovedovanje zares sočno, sveže, pogosto prehaja v pravo pesniško prozo.

Knjigo je opremila akademska slikarka Veselka Šorli-Puc.

Zorko Simčič: Trije muzikantje ali povratak Lepe Vide

Ugledni pisatelj in dramatik Zorko Simčič, ki živi v Argentini, je izdal pred koncem lanskega leta novo leposlovno knjigo z naslovom **Trije muzikantje ali povratak Lepe Vide**. Izšla je v Buenos Airesu v založbi revije Duhovno življenje, namenjena pa je »starejšim otrokom, morda tudi mladostnim starcem«.

Gre za staro in večno novo zgodbo o Lepi Vidi, o večnosti človeškega hrepenenja, o nemiru človeškega srca, ki žene ljudi po svetu za srečo. Sreče seveda ne najdejo, ker se ne zavedajo, da bežijo pred samim seboj, pred svojo usodo. Različni slovenski pesniki so obravnavali problem Lepe Vide, o njej so pisali romane in drame, vse pa so žalostne.

Simčič je vzel za podlago Prešernovo Lepo Vido, ki odide s črnim zamorcem na španski dvor. Sedem let je že na dvoru v Kadizu, vsega ima v izobilju, toda živi v stolpu, toži se ji po domu, pogovarja se s Soncem in Luno. Prestolonaslednik, ki ga je dojila, je žalosten, brez volje do življenja, ne je in ne govori. Oče je obupan pobegnil po svetu, kraljica je pretresena, ministri ji ne znajo svetovati, poskusili so z modernimi zdravili in zelišči, z afriško muziko, a vse ni pomagalo.

Tedaj zve Vida, da so v Ljubljani trije čudodelni muzikantje — Bas, Trobenta in Klarinet —, ki znajo s svojo muziko pregnati vse skrbi in bolezni. Kraljica pošlje takoj sla v Ljubljano, muzikantje sedejo v rdeč balon in se odpeljejo proti Španiji. Pred prihodom padeta Trobenta in Bas iz gondole, da nastopi pred kraljevičem samo Klarinet. Gode in gode in kraljevič odpre oči. Ko pripeljejo vojaki še ostala muzikanta, zaigrajo tako, da se kraljevič prebudi, sede, vstane, začne plesati — ozdravel je. Kraljica ponudi muzikantom gradove, toda muzikantje so skromni, želijo si le zlatnik s kraljičino podobo in srebrnik s kraljevo.

Tudi Lepa Vida hoče z njimi domov, toda kraljica se težko loči od nje. Celo ministri se bojijo, da ne bi kaj škodila Španiji, ker je toliko časa živela pri njih. Končno odloči kraljevič in odpelje se z muzikanti. V Devinu popravi očetovo hišo in se poroči s Klarinetom. Dobila sta tri sinove in dve hčeri in že prvo leto sta ju obiskala španski kralj in kraljica s sinkom. In potem sta se še večkrat vrnila.

Simčič je torej zaključil Prešernovo ljudsko pesem, ki se je začela na obali Devina blizu Trsta in se nadaljevala na španskem dvoru. Napisal jo je kot eden izmed Vidinih sovrstnikov, ki je moral zapustiti domovino, v tujini pa ga muči domotožje kot Lepo Vido. Toda ne gre samo za domotožje. Pravi, da je tistim, »ki so se morali umakniti v izgnanstvo, dodana še ena bolečina: bojijo se za svoje že v

tujini rojene otroke... Otroci čutijo tujino vedno bliže, bližina pa kliče ljubezen, druga drugi dajeta rast... Bojijo se — kajti tujina, tudi če ni mačeha, ima svojo moč — da sčasoma tisto, kar je bilo njim sveto in jim bo sveto do smrti, otrokom že ne bi bilo takó sveto«. In še ugotovitev: »Kajti ni večjega blagra na svetu kakor živeti in umreti ob ognjišču, ki so ga skozi stoletja netili očetje in dedje«. Pa še to: Vidi-na je bila »lepa, vedra družina... kakor je to vedno, kjer se ata in mama rada imata in kjer je dosti otrok«.

Povest je napisana z veliko umetniško silo, v njej se spretno prepletajo pravljичni in realistični motivi in opisi, podani v resnem in šaljivem ključu. V obrisih spoznajo bralci pol Evrope, ko se peljejo muzikantje od Ljubljane do konca Španije, opazujejo pokrajine, mesta in vasi. Španski dvor je blesteč, bogat in živahen, zanimivi so štirje ministri, ki jih sprašuje kraljica za nasvete, a znajo vedno odgovarjati takó zapleteno in previdno, da ne povedo nič prijemljivega. Najbolj življenjsko polna je kraljica, ki mora skrbeti za državo in se tresti za bolnega sina. Prava mati je, ki poskusi vse, da bi sina rešila. Ko je uslišana, je kraljevsko radodarna, muzikantom bi dala vse, kar bi si izvolili. Lepa Vida je vedno žalostna, v želji po vrnitvi pa odločna in nepopustljiva. Godci so veseljaki, živi in nazorni, dobri, ob plačilu pa slovensko skromni, češ da ne igrajo za denar. Zadovoljni so, da so kraljici pomagali.

Povest je vsebinsko razgibana in zanimiva, da bi jo bilo lahko dramatizirati. Učinkovit je tudi konec, ko zaigrajo muzikantje znano sodobno pesem Slovenija, odkod lepote tvoje?, pridružijo pa se jim še španski godbeniki, da kaj takega španski dvor še nikoli ni slišal. In slavospev Sloveniji je pravzaprav vsa Simčičeva povest Trije muzikantje ali povratak Lepe Vide.

Marija Mislej: Žarišča

Pred koncem leta 1989 je izšla v Gorici nova leposlovna knjiga tržaške pisateljice Marije Mislej z naslovom **Žarišča**. To je že njena peta samostojna knjiga, v dveh pa je nastopila v družbi. Značilno je, da je morala vse knjige založiti sama.

Žarišča prinašajo 70 kratkih črtic, navadno po eno stran ali še manj, natisnjene pa so na vsaki drugi strani, kar daje knjigi več beline, zraka in morda poudarek vsebini. V črticah razkriva svojo občutljivo dušo, ki se odziva na najmanjše dražljaje težkega življenja. Njeno življenje je postalo še bridkejše in trpkkejše, ker je bila petdeset dni v bolnišnici, o čemer pravi: »Tako so me zadnje dni zdelali, da ne čutim ne rok ne nog. Telesno in duševno so me izdolbili... Drobļjivi čas me grabi, vse se križa v srcu... Nimam več moči živeti v tej drhteči grozi«.

Učiteljica je, delo z otroki jo veseli, ubija pa jo okolje, motijo učni načrti, ki delajo s computerji, mladi ljudje pa so potrebni »božanja nežnih metuljev, pomladnega soja, potrebni so čričkov, da jim vežejo noč in da jim pričarajo pojoče sanje«. Tako ji je tudi šola postala »nemirni ples za kos kruha, samo za borni kos kruha«. In spet o kruhu: »Vsevedni ljudje ti režejo čez dan kruh. Pomendraj ti vsako besedo. Sesuješ se v nič«. Zanj je resnica samo ena — »vdati se dnevu, kakor pride, brez premisleka«. Ob prijateljici je spoznala, da je treba peti »v zrele cvetove neznanih noči, peti tudi v strupeni med, ki nam trga dušo«. Na vaškem sejmu bi si rada kupila tako neobčutljivo srce, »ki ga imajo skoraj vsi, ki živijo z mano«. Kakor leti lastovka v noč, tako se bo ona zatekla »v neranljive sanje«.

Srečo najde le v planinah, kamor se zateka sama ali v spominih. Opaja jo lepota gorske narave, cvetlice, drevesa, potoki, jezera. Tu je še naravno življenje, duša se ji sprosti, tu lahko ustvarja. Zapela je slavospev Soči, Bohinjskemu jezeru, Lepi Vidi v Devinu, Zgoniku in Mavhinja in štirim med vojno požganim kraškim vasem. Povsod je pognalo novo življenje, toda ljudje odhajajo v tovarne, zemlja pa je neobdelana. Čuti težave zamejskega človeka, skrbi jo usoda slovenskega naroda tukaj, ker je vedno manj otrok, da se zapirajo šole. V Trstu je vse »ozko, nerahločutno za poezijo in njeno rast, za svetlobo in lepoto. Tu ti vse sanje zavržejo v smeti in z njimi te neizprosno oblatijo«.

Skozi vso knjigo pa se plete nežna ljubezen, sestavljena iz kratkih srečanj in lepih besed. Zdaj zatrjuje: »Meni zadostujejo ti drhteči, lomljeni, kratki hipi. Srce mi presiješ z rdečim sojem, morda je samo še v pravljici tako«. Drugič trdi, da bosta »v soglasnem molčanju cvetela«, zapla-

vala bosta »do belega lokvanja«, morda pa bo »zeleni dež... zgladil vse najine cementne ograde«, da bosta prišla na svetlo.

V zadnji črtici, ki je dala knjigi naslov — Žarišča, se še jasneje izpoveduje: »Kar sem vrgla na papir, je Tebi namenjeno! Preko neizhodnih prepadov je vrelo. Preko pretresujočih krikov je šlo... Ponavljata se samo trpljenje in bolečina. Toda ta dva samostalnika sta žarišči umotvora«.

Res sta trpljenje in bolečina rodila to knjigo, ki je v globini pretresljiva in trpka izpoved človeka, ki se s svojo občutljivo dušo ne more ujeti s tem modernim, hrupnim, sebičnim svetom. V tem je tragika in iz nje ne najde izhoda.

Črtice so zato mračni izseki iz pisateljčine duše, medtem ko so orisi planinskega sveta in slike iz narave prave idilične podobe. Primere so sveže in žive, pisateljica zna izrabljati kontraste v naravi in sebi. V Žariščih je več problematike, kot je bilo v dosedanjih zbirkah Marije Mislejeve.

OCENE

RAZSTAVE

Fabio Smotlak v Galeriji Tržaške knjigarne

1. februarja je bilo v Galeriji Tržaške knjigarne odprte razstave, na kateri se je predstavil Fabio Smotlak, eden izmed mlajših ustvarjalcev med Slovenci v Trstu. Zanimanje za razstavo je bilo precejšnje, saj je bil Smotlak nekaj let odsoten z naših razstavišč, zadnja leta pa je študiral v Milanu, kjer je pred kratkim diplomiral na Politehnični šoli za oblikovanje. Zanimanje je bilo upravičeno, kajti razstavljena dela pomenijo v Smotlakovem razvoju novo stopnjo.

Fabio Smotlak se je že od vsega začetka loteval likovnega ustvarjanja s težnjo po poglobljanju slikarske govornice v vseh njenih elementih. Pri tem je bil izredno sistematičen in natančen, kot bi hotel prehoditi v idealnem zanosu zgodovino slikarstva v našem stoletju. Istočasno ga je izziv barvne ploskve, ki zadobiva prostorske razsežnosti, vodil v nekakšno večplastnost. Šolanje v Milanu je to njegovo zahtevo še poudarilo. V njem se je nabralo veliko izkušenj, še več pa je bilo spodbud, ki jih bo le čas do kraja izostril.

Design ima v sodobni družbi pomembno mesto. Z njim skušajo ustvarjalci ponovno vzpostaviti med človekom in okoljem tisto ravnovesje, ki smo ga prelomili z naravo vse od časa industrializacije do danes. Design naj bi

predstavljaj odgovor na novo danost, ki jo pogojujejo nove ekonomske in politične razmere. Toda Smotlaka ne zanima toliko oblikovanje predmetov za vsakdanjo rabo, kolikor oblikovanje ambience samega, ustvarjanje na treh ravneh: na slikarski površini, v skulpturah in v grajenju prostora. V odnosu do čistega designa je torej njegov položaj zapletenejši, v nekem smislu hibriden.

To, kar je razstavil v Trstu, niso zaključene grafike ali slike, kot jih pojmujejo ponavadi. Slikarji poskušajo in iščejo najustreznejši izraz za lastno sporočanje in tisto, kar se jim pokaže kot najprimernejše, razstavijo, Smotlaka pa je zanimalo nekaj drugega: prikazati je hotel to osebno iskanje in preizkušanje, z eno besedo eno fazo nastajanja lastnega dela. Gre torej za načrte, za postopno rojevanje nečesa bodočega, vse to pa z minimalnimi elementi, s skromnim izborom barv, po načelu reduktivne metode. Njegov svet se nam kaže intimen in odraža smisel za fine, v njem pa ni več stroge geometrije, kot smo je bili vajeni s prejšnjih razstav, ampak prevladujejo svobodnejše oblike, ki celo spominjajo na slike iz narave: griče, kamne, doline, pa čeprav ni nujno, da je to sad umetnikovega hotenja. Kajti figurativnost slikarja ne zanima, vsaj ne kot vodilo v slikarskem procesu.

Čeprav imajo grafike in slike tudi estetsko vrednost, je njihova primarna naloga v tem, da nas opozarjajo na celo vrsto slikarskih vprašanj. Slikar nam je dovolil, da smo pogledali v dražljivi svet lastne ustvarjalnosti, ne da bi nam ponudil kak dokončen odgovor. Njogo-

vo pojmovanje umetnosti se nam kaže v tej luči: umetnost mora biti v sozvočju s časom svojega nastajanja, zato mora izkoriščati spoznanja na ravni percepcije. Smotlakovo iskanje gre v to smer in le prihodnost bo pokazala, kam ga bo privedla ubrana pot.

Magda Jevnikar

GLASBA

Koncert godalnega kvarteta Glasbene matice

V okviru letošnje koncertne sezone je 15. februarja v tržaškem Kulturnem domu nastopil Godalni kvartet »Glasbene matice« iz Trsta, in sicer v zasedbi Žarko Hrvatič prva violina, Jagoda Kjunder druga violina, Marko Bitežnik viola in Peter Filipčič violončelo. Nastopil je tudi klarinetist Miran Košuta. Program je obsegal Mozartov Kvintet v A-duru K 581 za klarinet in godalni kvartet, Floriančeve Poligrame in Borodinov kvartet št. 2 v D-duru.

Nedvomno smo se mnogi tržaški ljubitelji glasbe na nedavni koncert odpravili še posebej zato, da bi prisluhnili našim domačim umetnikom, ki so obenem naši prijatelji, in zato s toliko večjim zanimanjem spremljamo njihove glasbene uspehe. In ali ni najgloblji smisel komorne glasbe v nasprotju s simfonično prav »intimnost«? A če naj ta intimnost ne bo zgolj neka abstraktna beseda, s katero si pomagamo iz zadrege, ko pišemo glasbenoteoretske

razprave in kritike, potem gre lahko le za intimnost med ljudmi, torej za neke vrste »pogovor med prijatelji«.

In že smo pri sogovornikih izvajalcev, t.j. pri občinstvu. (Adorno nas je naučil, da spada tudi občinstvo v domet glasbene kritike). Res nismo napolnili Kulturnega doma do zadnjega kotička. Res pa je tudi, da so jo danes v stanju napolniti le kaki Karst Brothersi s svojimi slanimi in neslanimi šalami. Če upoštevamo to dejstvo, koncert godalnega kvarteta GM niti ni bil med najslabše obiskanimi komornimi koncerti.

Naj začnem od zaključka: v celoti nam je Godalni kvartet Glasbene matice pripravil prijeten glasbeni večer, ne sicer brez pomanjkljivosti, vendar na solidni izvajalski ravni. V primerjavi s koncertom izpred dveh let je napredek očiten. In navsezadnje ne gre pozabiti, da je zasedba godalnega kvarteta najzahtevnejša komorna zasedba sploh. Poslušali smo tako ne sicer povsem brezhibno, a vendar intonančno uglašeno, doživeto, izvajalsko fino muziciranje. Še najboljše je kvartet zvenel v homofonskih, harmonsko bogatih pasajah, nekoliko manj prepričljivo v kotrapunktno zasnovanih odlomkih.

Odločilen doprinos k lahkotnosti in plemenitosti izraza je pri Mozartu doprinesel klarinetist Miran Košuta, sicer med Slovenci v Italiji bolj znan kot književnik in urednik. Glasbeni naslov njegovega knjižnega prvenca tako ni slučajen. Košuta je zahtevno vlogo v Mozartovem kvintetu odigral tehnično precizno, z izredno mehko barvo glasu, s finim posluhom za variiranje glasbenih občutij tudi v sicer klasično zasnovanem slogu. V celoti je še najboljše in najbolj sproščeno zazvenel zadnji stavek (Tema con variazioni), medtem ko je prehajala interpretacija prvega stavka mestoma v dramatičen, skoraj preveč beethovnovski izraz. Izbira Mozartovega kvinteta je bila povsem posrečena. Po bujnosti melodike in skladnosti oblike spada gotovo med najboljša tovrstna dela slavnega salzburškega genija. Izvedba naših tržaških umetnikov je bila zahtevni umetnini dovolj dorasla in si najbrž ni zaslužila tako pretirano stroge ocene v »Primorskem dnevniku« (18.2.1990) izpod peresa Mirka Slosarja, ki je med drugim, iz nerazumljivih vzrokov, povsem obšel pomemben delež klarineta.

Poligrami, ki jih je Ivan Florjanc napisal leta 1987, so kljub posameznim disharmoničnim mestom klasično zasnovana, bartokovsko navdihnjena skladba. Skupni celici celotne skladbe

sta Beba in Simi, s čimer sta mišljeni dve različni poimenovanji tonskih zaporedij. Melodična linija je svobodna, mestoma atonalna, delno pa sledi diatoničnemu istrskemu melosu. V celoti deluje skladba kljub posameznim statičnim mestom kar prepričljivo. Prepričljiva, dovolj odločna je bila tudi njena izvedba.

Borodinov kvartet, s katerim se je zaključil uradni del koncerta, spada med najbolj popularne tovrstne skladbe, najbrž tudi zato, ker mestoma podlega melodramatičnim in sentimentalnim skušnjavam. Slednjim se je godalni kvartet zavestno ognil, kar je skladbi gotovo vdihnilo določeno ponotranjenost, sicer se zlahka sprevrže v iskanje zunanjih efektov. Edino pri Nokturnu bi si morda lahko privoščil več patetike, ne da bi to škodovalo celotni izvedbi.

Za dodatek je godalni kvartet Glasbene matice zaigral še Scherzo iz enega od Haydnovih kvartetov.

Izvajanje violinistov Hrvatiča in Kjudrove, violista Bitežnika, čelista Filipčiča in klarinetista Košute je občinstvo nagradilo s toplim in zasluženim aplavzom.

Tomaž Simčič

FILM

Prva ekranizacija Kocbeka

Ljubljanska televizija je v ponedeljek, 12. februarja, predstavila novo televizijsko dramo Črna orhideja. Scenarij zanj je po istoimenski noveli Edvarda Kocbeka napisal Andrej Hieng, film pa je režiral Matjaž Klopčič.

Novela Črna orhideja je izšla leta 1951 v zbirki Srah in pogum, uradna politika jo je ostro zavrnila, Kocbeka pa pahnila v prisilno kulturno in vsakršno osamo. Kocbek namreč, potem ko je bil tudi sam partizan, drzno razmišlja o krivdi in nedolžnosti, o pravi in nepravi strani, o žrtvi in darovanju. Skozi antigonsko podobo Katarine, ki jo partizani zajamejo z nemškim častnikom in je pod obtožbo izdaje obsojena na smrt, se riše zdaj Kristus pred Pilatom, potem grešnica Suzana ali Dostojevskega Sonječka Marmeladova. S prepričljivostjo peha misel na tisti rob razuma, kjer se zabiše meja med krivdo in nedolžnostjo, ne da bi bila ta dva pojma relativizirana drug nasproti drugemu, ampak nasproti človeku, ker sta oba od človeka. Katarina kot Človek-taka se je

vzela iz gozda, njena zunanja identiteta skoraj ni znana; je kot duh, ki predvsem »je« in ga/jo zanima le to, zanj je njena krivda nepomembna — ki je že dozorel/a. Kar je mučno za partizanskega poveljnika, je prav ta njena neotipljiva stvarnost, ki ni »naša morala«, kot pravi. To je treba ubiti, neznano, božjo, ubiti. In Gregor — on dobi ukaz za izvršitev usmrtnice — ubija nežno, ubija zviti med dvema zavestima. V žaru one se lahko ukloni tej. Skrajna erotizacija, ki jo pooseblja Katarina, se zdaj sprevrže v čisti, nedolžni thanatos.

Na tem mestu je približevanje filmske kamere resničnosti pisane besede tudi najbolj zatirana. Misterij Katarine in Gregorjeve poti na eksekucijsko polje je kratek, prekratek, saj se prikaže bolj kot čustvo, bolj kot zemeljski strah pred smrtjo in stiska vesti. Preobrazbe Katarine in očiščenja Gregorjeve duše ni nikjer, luč filmskega reflektorja umolkne z rafalom. Scenarij je sicer nadrobil nekaj dialogov, ki pa so bolj preliskavanje novele: upam, da zapeljujejo k branju, kot je novela zapisana. Film se tudi ni mogel povsem izogniti stereotipom partizanske čete in zlasti partizanskih oblek, novo pa je, da se bodo odtlej v filmih partizani lahko tudi pokrižali.

Zakaj Kocbek na ekranih prav zdaj? Zlonamerno in neokusno bi bilo ustvarjalcem televizijske drame podtikati politično ozadje njenega nastanka. Vendar se zdi predstavitev drame na ravni nacionalne televizije kot osamelo dejanje, brez sobesedja splošne kulturne odprtosti »tej« sferi kulture na Slovenskem, ki ji pripada Kocbek, ali preceňevanje sprejemljivosti in kulturne občutljivosti povprečnega zmanipuliranega slovenskega kulturnega /u/porabnika ali prepoceni predstavljanje neke umetniške ustvarjalnosti. Do sprave — brez katere seveda ni umevanja Črne orhideje — pa je med vsemi Slovenci, doma in po svetu — še daleč, tudi, ker npr. na nedavno tribuno DEMOS-a o spravi v Kranju kljub povabilu Mitja Ribičič ni prišel in tudi, ker nekateri slovenski borci ponujeno roko sprave še vedno razumejo kot žalitev. Za spravo mora biti človeka nekaj več, kot ga moreta opredeliti krivda ali nedolžnost. Tisto več pa je težko videti. Tudi televizijska kamera je to komaj osvetlila v Črni orhideji. Samo kulturniška sprava torej ne bo dovolj. A za začetek vzemimo vsaj to — kot jo ponuja televizijska Črna orhideja.

Leon Marc

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV

Slovenska Partija na nakupih v Trstu (stopi v trgovino z maskami)

Partija: Smrt fašizmu — Evropa zdaj! Dober dan želim!

Trgovka: O, tovarišica Partija, pozdravljeni!

Partija: Partija? Pa naj bom, za vas. A v Ljubljani sem spremenila ime.

Trgovka: Zame boste do konca samo gospa Partija in amen. Torej: s čim vam lahko postrežem, gospa?

Partija: No, na pustno soboto lahko uganete, čemu sem tu, gospa.

Trgovka: Pa ne, da ste prišli iz Ljubljane samo zaradi maske?

Partija: Večja izbira, gospa. Sem tudi za pluralizem mask.

Trgovka: Pa sem slišala, da v Ljubljani mask res ne manjka. Pravzaprav ena sama maškerada tako rekoč. Da si vse natika maske DEMOSA!

Partija: Prav zato sem tukaj, gospa, da si izberem nekaj izvirnega. Recimo v stilu Evropa-zdaj.

Trgovka: Na razpolago sem vam. Samo povejte. Ondan smo postregli vaši hčeri Eskagezejki, v njeno polno zadovoljnost.

Partija: Jaz nimam v Trstu nobene hčere, gospa.

Trgovka: Ampak tukaj velja do danes, da je gospa Eskagezejka vaša rodna hči.

Partija: Obrekovanje ljudi, ki hočejo meni podtakniti neke zunajzakonske avanture!

Trgovka: Oprostite, če sem se neprimerno izrazila. Sicer pa se vam takšne hčere ne bi bilo treba sramovati: lepo zalita, v krznu, s kretnjo gospe, ki ima njen mož plačo od pet milijonov navzgor.

Partija: Je prišla tudi ona kupovat masko?

Trgovka: Masko.

Partija: Kakšno pa, če smem vprašati?

Trgovka: Ni ji bilo tako lahko ustreči. Ne zaradi cene: cene pri njej ne igrajo vloge. Zaradi tipa maske. Hotela je namreč takšno, da bi se ob njej ne spotikala ne Occhetto ne Cerkev, ne partiji ne župniki, da bi bila čimbolj sladka, z vseobjemajočim nasmehom od ušesa do ušesa, tako rekoč maska za vse tržaške Slovence. Kakšno pa ste si zamislili vi, tovarišica?

Partija: Bi mi mogoče pokazali, kaj imate?

Trgovka: Saj za to sem tu, tovarišica. Torej: tukaj je najprej serija lasulj, vseh barv in oblik. Tukaj pa imate serijo mask z najrazličnejšimi grimasami. Jaz bi vam priporočila tole indijansko masko. Gre za narod, ki se še bori za svojo enakopravnost. V tem je tudi razredni moment.

Partija: Pustite razrednost, progresivnost in kar je takega. Naj si odbijemo še tisto, kar se nas drži, zdaj pred volitvami? Pa ta okrutna usta, ti zobje kot grablje, dajte to stran, za božjo voljo! Hočete, da naj s takšno masko spominjamo na likvidacije, VOS in Kočevski Rog? Brrr... Kaj drugečnega!

Trgovka: No, veseljaška, tipično pustna maska, z ogromnim rdečim pijanskim nosom. Morda bi vam ta bolj ustrezala.

Partija: Rekli bi, da sem štirideset let jahala slovenski narod, zdaj pa se mu še smejem.

Trgovka: Kaj pa ta, z dvema rogovoma ob strani, z mrtvaško glavo na sredi?

Partija: Ko me tako in tako imajo za umirajočo...

Trgovka: Pa preidiva na serijo živalskih mask, tovarišica.

Partija: Tisto šele, ko pa zame Demos nima druge pripodobe kot o volku, ki menja dlako, narave pa ne...

Trgovka: Poglejte, kakšen sijajen rdeč krokar z velikim ukrivljenim kljunom.

Partija: Ki naj kraka mojo smrt, gospa?

Trgovka: Potem pa mi morate sami, tovarišica Partija, nakazati, kakšno masko bi pravzaprav radi.

Partija: Hm.

Trgovka: Težko se je primerno šemiti, vem.

Partija: Kaj naj si želim, uboga stara Partija. Nekaj čimbolj, kako naj rečem, ljubkega. Da bo všeč čim več Slovincem. To je pust pred volitvami...

Trgovka: Potem bo najbolje, da si izberete masko, za katero se je pred dnevi odločila gospa Eskagezejka, ko je odhajala na spreved v Gorico.

Partija: No, zadnjih štirideset let sem si preveč privoščila Cerkev in župnike, da bi iskala naklonjenost na tisti strani...

Trgovka: Stavim, da bi bila gospa Eskagezejka brez težav vzela tudi pustno haljo s križem na prsih...

Partija: Saj ne rečem, da si križa ne bom prišla tudi jaz, če bo treba. A zaenkrat bi bila rajši všeč recimo naprednejšim ljudem, ostankom Kardeljeve družine, starim liberalcem, kakšnim krščanskim socialistom, če še kateri obstaja, in zakaj ne-ženskam, ki so za abortus, in v duhu človekovih pravic tudi homoseksualcem...

Trgovka: In zelenim?

Partija: Seveda, tudi zelenim.

Trgovka: Tukaj imate celotno pustno opravo v zelenem. In maska je kot nalašč: ličnici štrlita prav razrednobojno, usta pa so prav liberalno razpotegnjena v razuzdan nasmeh. Kombinacija, da si boljše ne morete misliti! Za pusta in za volitve! Stopetindvajset tisoč lir.

Partija: Pa mi jo zavijte, gospa. Ah, tako za pust kakor za volitve mi v njej ne bo kdovekako veselo pri srcu...

Trgovka: Pa vam mora biti, tovarišica Partija!

Partija: Ah, če je človek star, ves zdelan od reform, pa mu vse sorodstvo pomre, od Poljske do Romunije, pa ga neki Demos še iz stanovanja meče...

Trgovka: Ne boste zamerili, če si bom drznila z neko mislijo na dan, tovarišica?

Partija: Le kaj naj zameri od vseh strani obrcana stara Partija...

Trgovka: Ali ni bil te dni v Ljubljani neki Italijan, Pannella, od Radikalne stranke?

Partija: Kaj hočete reči?

Trgovka: Nič, tovarišica. Stvar sama dovolj govori: dedec pri najboljših letih, vsestransko očarljiv, pravi latinski ljubimec... To bi bila par!

Partija: In to naj bi bila moja Evropa-zdaj?

Trgovka: Tu in zdaj, tovarišica! Rečem vam: v Ljubljani ne bi bilo treba kmečke ohceti...

LISTNICA UPRAVE

V prejšnji številki smo navedli podporne naročnine in darove za tiskovni sklad, ki so bili vknjiženi do 25. januarja. Tokrat navajamo vknjižbe do konca februarja:

PODPORNE NAROČNINE

Vera Hmeljak, Trst	40.000 Lir
Ksenija Levak, Trst	50.000 Lir
A.T., Sesljan	100.000 Lir
Štefan Falež, Rim	150.000 Lir
Mirko Brezigar, Vicenza	60.000 Lir
Lojzka Sosič Čevdek, Trst	50.000 Lir
Mirka Košuta Cvijović,	
Sv. Križ	40.000 Lir
Jurij Slokar, Trst	50.000 Lir
Jože Markuža, Nabrežina	50.000 Lir
Emil Devetak, Gorica	40.000 Lir
Natalija Vecchiet, Trst	40.000 Lir
Joseph Kogoj, Francija	64.800 Lir
Maksimilijan Jezernik, Rim	100.000 Lir
Benjamin Černic, Sovodnje	50.000 Lir
Franc Husu, Bari	50.000 Lir
Savica Malalan, Trst	50.000 Lir
Julka Štrancar, Trst	50.000 Lir
Aleksander Cergol, Trst	50.000 Lir
Šolske sestre pri Sv. Ivanu,	
Trst,	76.000 Lir
Ninko Černic, Doberdob	50.000 Lir
Valentin Franceschi, Trst	50.000 Lir
Dimitri Bergant, Anglija	60.000 Lir
družina Marc, Sesljan	50.000 Lir
Martin Kranner, Gorica	50.000 Lir
Marko Rojčec, Sovodnje	50.000 Lir
Marija Žgavec Čevdek,	
Sovodnje	40.000 Lir

DAROVİ ZA TISKOVNI SKLAD

Slovenicum, Rim	100.000 Lir
Župnija sv. Jerneja, Barkovlje	30.000 Lir
(ostanek od prodaje časopisov)	
Majda Giraldi, Trst	30.000 Lir
Ivana Logar Bole, Trst	20.000 Lir
Janez Grum, ZDA	14 dol.
Maks Gergolet, Doberdob	12.000 Lir
Alojz Povh, Švica	10.000 Lir
Tone Zrnec, Kanada	7 dol.
Livija Furlan Cotič, Evelina Pahor, Jožef	
Kapun, Marija Brecelj, Bogomil Kovač,	
Venceslav Legiša, Marcel Petkovšek, Ma-	
rija Šemec, Igor Franko, Anton Briščak,	
Janez Belej, Darjo Tul - vsi po 6.000 Lir	
France Habjan, družina Repinc - po 5.000	
Lir.	
Razni, po 2.000 in 1.000 Lir, skupno 7.000	
Lir.	

DAROVİ V SPOMIN

Rahela Hlača daruje v spomin na sestro Vero Zupančič 50.000 Lir za Mladiko
Ob obletnici smrti očeta Jožeta Peterlina daruje sin Joži 100.000 Lir za Mladiko

VSEM SE PRISRČNO ZAHVALJUJEMO!

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Tovarnar zahteva od nekega kmeta, naj mu plača traktor, ki mu ga je prodal pred tremi mesci.

»Jaz nimam kaj plačati«, mu odgovori kmet.

»Toda vzeli ste traktor!«

»Toda vi ste mi rekli takrat: To je traktor, ki se v treh mescih sam plača«.

—o—

»Posebno pazite na ovinkih!« je gospodar priporočal svojemu šoferju.

»Ah, jaz na ovinkih vedno zamižim, napravite še vi tako!«

»Ni veselja brez kaplje pelina,« je rekel možak, ki je dobil račun za taščin pogreb.

—o—

Starejši mož na vlaku išče živčno po žepih vozovnico, ki jo ima med zobmi.

Sprevodnik ga nekaj časa gleda, potem se zasmee, mu vzame vozovnico iz ust, jo preščiipne in gre naprej.

»Oče, stari smo že, stari,« mu reče sopotnik.

»Smo, smo,« pravi ta, »pa vozovnica tudi.«

Slovenska prosveta
in Zveza slovenske katoliške
prosvete

razpisujeta

XVI. tekmovanje
zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

*Tekmovanja se lahko udeležijo
amaterski odri, ki delujejo v naši de-*

želi.
Tekmovanje traja do konca leta 1990. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

*Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost*

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326

POSEBNI POPUSTI!!

OBIŠČITE NAS!

P R I N T I N G O F F I C E

tipo-litographart

trst - ulica rossetti 14 - telefon 040/772151

P R I N T I N G O F F I C E